

VARSAÓ: FONTOS LÉPÉS ELŐRE

STANISLAW KANIAT, A LEMP ELSŐ TITKARÁT ÜDVÖZLI KAZIMIERZ BARCIKOWSKI, JOBBRA WOJCIECH JARUZELSKI
„A LEMP-nek sikerült megőriznie a maga marxista-leninista arculatát”

SZUZUKI ZENKO JAPAN MINISZTERELNÖKÖT ÜDVÖZLI PIERRE TRUDEAU
Az Egyesült Államok nem engedett szövetségesei nyomásának

OTTAWA: A CSÚCS MÉRLEGE

MAGYARORSZÁG

28. számában álnevekről, névalírássokról, illetve alá nem írásokról volt szó „háztáji” rovatunkban. A levelek és telefonok tanúsága szerint soraink a szokásosnál nagyobb érdeklődést keltettek. Pedig semmiféle rendkívüli titkot nem árultunk el, hiszen nincsenek is titkaink. Az tudniillik aligha számítható annak, ami mind a hazai, mind a külföldi sajtóban mindennaposnak számít: a cikkek alatt olvasható aláírások tekintélyes része írói név, alkalmi álnév.

(Példa gyanánt említettük a századforduló tájékán ismertté vált Thúry Zoltánt, akit eredetileg nem Kobak Zoltánnak hívtak, mint mi írtuk, hanem Kópe Zoltánnak. Először színészként választotta a Kópe helyett csakugyan sokkal jobban hangzó Thúry nevet, majd amikor fölhagyott a színjátszással, s Kolozsvárott lett újságíró, „színész-nevével” jelezte cikkeit is.)

Egyik kedves telefonlónk pedig arra kért bennünket: írjuk meg, hogy Bródy Sándor fiának nem írói neve volt Hunyady Sándor, hanem törvényesen hívták őt így. Mégpedig azért, mert — mint annak idején mondták — törvénytelen gyermekként látta meg a napvilágot: anyja, Hunyadi Margit színésznő törvényesen sohasem volt Bródy Sándor felesége.

Levélíróink egyike érdekes kérdést intézett hozzánk: „Mindig izgatott, hogyan írhat két szerző egy cikket... Vajon hogyan osztják meg egymás közt a munkát? Az egyik anyagot gyűjt, a másik megírja? Gondolom, nem úgy, hogy a cikk felét az egyik, a másik felét a másik írja...”

Csakugyan nem, Gonda György és Szentgáli Péter neve például gyakran szerepel együtt világgazdasági témákról szóló írások alatt. Mindketten hosszú évek óta állandó külső munkatársai lapunknak. Egyikük sem főhivatású újságíró, hanem — nemzetközi gazdasági kapcsolatokkal összefüggő — napi munkájuk mellett írják cikkeiket. Pontos munkamegosztás alapján dolgoznak, nem pedig úgy, ahogyan a humoreszkbeli szerzőpáros, amelynek egyike írja a magán-, másika a mássalhangzókat. Ők ugyanis közgazdászok, s mindketten más-más világgazdasági témakörben tettek szert jártasságra. Szentgáli Péter elsősorban nemzetközi pénzügyi, tőzsdei és nyersanyag-gazdálkodási kérdésekkel foglalkozik, s az Egyesült Államok gazdasági életében tájékozott. Gonda György pedig az energiagazdaság, a műszaki előrehaladás, a gazdasági integráció problémáit ismeri.

Lapunk számára időnkint cikkjavaslatokat állítanak össze, s a szerkesztőség ebből választja ki a megírásra legérdekesebbnek kinálkozó témákat. A cikkeket természetesen kettőjük közül az írja meg, aki a szóban forgó témakörben a jártasabb. Miért szerepel a cikk alatt mindkettőjük neve? Még egyetemistaként kezdték el a közös munkát, s miután barátok voltak, nem akartak egymás vetélytársaivá válni, ezért inkább „együtt írtak”. Eleinte a szó szoros értelmében, később azonban rájöttek, számukra nem ez a munkamegosztás járható útja.

Alláspontunk

Egybehangzóan

Bármennyire lejárt is már ez a lemez, egyes tőkés politikusok unos-untalan ismétlik, hogy a leszerelés követelése „kommunista propaganda”, „Moszkva hangja”. Így minősítették például nemrégiben a Német Szövetségi Köztársaság bizonyos köreiből a korábbi — egymillió ember által aláírt — krefeldi felhívást, amely sikraszállt a fegyverkezés korlátozásáért. Ez a módszerük a legprimitívebb antikommunista előítéletekre és rágalmakra épül; arra, hogy a tőkés országokban a lakosság elvakított és megfélemlített része még a béke kérdésében sem mer a haladó erőkkel közös álláspontra helyezkedni.

Sajnos, az ilyen szélsőségesen reakciós kampányok nem egészen hatástalanok, amit az is mutat, hogy több nyugatnémet szociáldemokrata politikus és közéleti személyiség — akik szerint az enyhülés politikáját mindinkább háttérbe szorítják a fegyverkezés, a katonai erőfölény megteremtésére irányuló kísérletek — újabb felhívást indított útjára, ezúttal Heidelbergből. Dokumentumukban rámutattak, hogy „az atomfegyverek új generációi, köztük a közép-hatótávolságú rakéták, alkalmassá váltak egy korlátozott európai atomháborúra”. Ezt felismerve felszólították az Egyesült Államok kormányát, hogy mondjon le a Pershing—2 és a cirkáló rakéták nyugat-európai telepítéséről, csökkentse az előretolt bázisokon elhelyezett és a Szovjetunióra irányított közép-hatótávolságú rakétáinak számát. Ezzel együtt a Szovjetuniót a kilövőállásokban levő rakétái számának csökkentésére kérték.

Nyilvánvaló, hogy ezt az állásfoglalást a Német Szövetségi Köztársaság lakosságának szélesebb rétegei is osztják, mint ahogy az is bizonyos, hogy a nyugatnémet szociáldemokrata politikusok nézetei egybeesnek más országok hasonló pártállású felelős tényezőinek véleményével. Ezt tükrözte egyébként az a tanácskozás is, amelyet a nyugat-európai szocialista és szociáldemokrata pártoknak több mint 20 vezetője tartott nemrégiben Bonnban. A megbeszéléseken szorgalmazták a szovjet—amerikai fegyverzetkorlátozási tárgyalások újbóli megindítását, valamint a közép-hatótávolságú nukleáris rakéták korlátozásáról folytatott tárgyalások megkezdését. Hangot kapott az is, hogy célszerű lenne kedvező fogadtatásban részesíteni a skandináv atomfegyvermentes övezet létrehozására tett szovjet indítványt.

A nemzetközi szociáldemokrácia ilyen irányú törekvéseit fejezte ki Willy Brandt legutóbbi moszkvai látogatása is. Itt a megbeszélések középpontjában az európai enyhülés megőrzésének kérdése állt. Arról volt szó, hogy ne engedjék rákényszeríteni Európára a nukleáris rakétafegyverkezés új, veszélyes fordulóját, amelyet az Egyesült Államok akar kieroszakolni. Brandt meggyőződhetett róla, hogy a Szovjetunió kész az előzetes feltételek nélküli tárgyalásra az Egyesült Államokkal a fegyverzet, mindenekelőtt a nukleáris fegyverek korlátozásáról. Közvetlenül tapasztalhatta azt is — s erről hitelesen nyilatkozott —, hogy a szovjet kormány hajlandó az említett tárgyalások első napjától kezdve felfüggeszteni közepes hatótávolságú rakétáinak telepítését, feltéve, hogy az Egyesült Államok is hasonló módon jár el.

De nemcsak szociáldemokrata állásfoglalásokat hozhatunk fel a bevezetőben jelzett antikommunista propaganda cáfolatára, hanem más nyugati nyilatkozatokat is. Idézhethetjük például Simon Lunnt, a NATO-közgyűlés katonai bizottságának igazgatóját, aki megalapozatlannak tartja az amerikai állítást: a „szovjet katonai fölény” készíti „utófegyverkezésre” az Egyesült Államokat. Szerinte az amerikai cirkálórakéták miatt emelkedik mind magasabbra a NATO fegyverkezési spirálja, s ez éppen a Szovjetunió számára újabb kihívás.

Nem véletlen, hogy Washington a napokban Haig külügyminiszterrel szólaltatta meg a szövetségesek „megnyugtatására”. Ő kijelentette, hogy az amerikai elnök „megérti a nukleáris fegyverek veszélyét, és osztja a biztonságosabb világra való általános törekvést”. Mondta ezt akkor, amikor az amerikai képviselőház jóváhagyta az ország eddigi legnagyobb, 136 milliárd dolláros jövő évi katonai költségvetését, amely több mint 26 milliárddal haladja meg az ideit összeget.

A jelek szerint a Pentagon maga sem hisz az elnöki és a miniszteri „szép szavak” hatásában. Többre tartja a szövetségesek manipulálását egyebek között oly módon, hogy valótlán adatokat közöl velük a Szovjetunió európai területének nyugati részén elhelyezett fegyverekről. A szovjet vezetés — ismervé az amerikaiak által terjesztett hamis számokat — a minap Leonid Zamjatin tévéműsorában teljes felelősséggel hozta nyilvánosságra, hogy a hordozóeszközök terén az említett térségben nagyjából azonososság áll fenn a Szovjetunió, illetve az Egyesült Államok és NATO-szövetségesei között, a nukleáris tölteteket illetően pedig az USA van fölényben.

Súlyosan megtévesztő tehát az az antikommunista propaganda, amely meg akarja fosztani hitelétől mindazt, amit Európában a kommunisták és a szociáldemokraták, a reálisan gondolkodó polgári személyiségek lényegében egybehangzóan mondanak: a Reagan-kormány fegyverkezési politikája nagy veszélynek teszi ki a kontinentst s vele együtt az egész világot.

MAGYARORSZÁG

szerkesztőségének belső munkatársai:
Veszprémi Miklós (olvasószerkesztő)
Gémőri Endre (nemzetközi politika)
Dr. Novobáczky Sándor (belpolitika)
Nyárády Gábor (tudomány)
Bános Tibor (kultúra)
Várkonyi Endre (főmunkatárs; levelezés)
Alaksza Tamás (tördelőszerkesztő; „Ot világrész száz lapjából”)
Bedecs Éva (nő- és családrovat)
Oltványi Tamás (ifjúságpolitika; sport)
Lapunk külföldi munkatársai, a Magyar Távirati Iroda külföldi tudósítói:
Baracs Dénes (Párizs)
Bokor Pál (Washington)
Éliás Béla (Peking)
Fiesch István (Tokió)
Fort Péter (Havanna)
Kelemen István (Varsó)
Kis Csaba (Moszkva)
Kocsis Tamás (Berlin)
László Balázs (London)
Lehel Miklós (Madrid)
Márkus Gyula (Belgrád)
Oltványi Ottó (Bukarest)
Dr. Pék Miklós (Szófia)
Polgár Dénes (Brüsszel)
Sándor István (Bonn)
Sebestyén Tibor (Prága)
Dr. Simó Endre (Róma)

E számunk képeit az MTI Fotó, az MTI Külföldi képszolgálat, továbbá Éliás Béla (12. oldal), Laufer László (20. oldal), Oltványi Tamás (29. oldal) és dr. Bálint György (32. oldal) készítette.

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítők-nél és a Posta Központi Hirlap Irodá-nál (KHI Budapest V., József nádor tér 1., 1900) személyesen, vagy postautal-ványon, valamint átutalással a KHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszáma. Postacím: Posta Központi Hirlap Iroda. Budapest 1900.

A lap előfizetési díja egy hónapra 20,- Ft, negyed évre 60,- Ft, fél évre 120,- Ft, egész évre 240,- Ft. Lapunk a Szovjetunióban, az NDK-ban, Csehszlovákiában, Romániában, Bulgáriában, Lengyelországban a helyi postahivatalokban rendelhető meg. Külföldi terjesztők a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat (H-1389 Budapest, Postafiók 149.) Lapunk a következő címeken rendelhető meg:

ANGLIA: The Danubia Book Company, 58 Chatsworth Road, London NW2 4DD; AUSZTRÁLIA: Cosmos Book And Record Shop, 145 Auckland St. Kildo Vic. 3182; Globe and Co. 694-696 George St. Sydney, NSW 2000; AUSZTRIA: LIBRO-DISCO Ungarische Bücher und Schallplatten aus Wien, Domgasse 8, A-1010 Wien; BELGIUM: „Du Mond Entier” S. A. Rue du Midi 162, B-1000 Bruxelles; BRAZÍLIA: Livraria D. Landy Ltda. Rua 7 de Abril, 01000 Sao Paulo; KANADA: Délbáb Film and Record Studio 19. Prince Arthur Street West Montreal P. Q. H2X 154; Pannonia Books P. O. Box 1017, Postal Station „B” Toronto, Ont. M5T 2T8; Hungarian Ikka and Travel Service 1234 Granville Street, Vancouver 2, B. C. V6Z 1M; DÁNIA: Hunnia Books and Music, Norebrogade 182 I. tv. København; NSZK: Ujváry-Griff Titulárstr. 2, 8000 München 81; Kubon and Sagner 8000 München 34, Postfach 68; Musica Hungarica Rümannerstr. 4, 8 München 40, FINNOR-SZÁG: Akateeminen Kirjakauppa, Keskukskatu 2, SF 00100 Helsinki 10; FRANCIAORSZÁG: Societe Balaton 12, Rue de la Grange-Bateliere 75009; HOLLANDIA: Club Qualiton, Prinsenstraat 26, Amsterdam; IZRAEL: Hadash kölcsonkönyvtár, Nesz Ciona u. 4. Tel Aviv; Gondos Sándor, Haifa, Herzl 10, Beth Hakranot; NORVÉGIA: A/S Narvensens Litteratur Tjeneste, P. O. Box 6140 Etterstad, Oslo 6; SVAJC: Magda Szerday, Teichweg 16. 4142 Münchenstein; SVÉDORSZÁG: Almqvist and Wiksell Förlag P. O. Box. 62, S-101 20 Stockholm; USA: Center of Hungarian Literature 4418 16th Avenue Brooklyn, N. Y. 11204; Mr. Sándor Püski c/o Corvin 1590 2nd Avenue New York N. Y. 10028; VENEZUELA: Louis Tarsay, Calle Iglesia ed Villoria Apt. 21, 105. C. 24, Caracas; JUGOSZLÁVIA: Forum, Vojvode Misica broj 1. 21000 Novi Sad.

Amennyiben a megrendelés a KULTURA Külkereskedelmi Vállalatnál (H-1389 Budapest, Pf. 149) történik, az előfizetési díj átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (H-1850 Budapest), a KULTURA 024/7 számú számlájára.

Egy lépés előre

„Elektronikus” kongresszus

Megválasztott vezető szervek

„Mély társadalmi válságot él át országunk. Veszélyben nemzetünk létének biztonsága és államunk jövője. Közös erővel hárítsuk el a Lengyelország fölött tornyosuló veszélyeket” — a záróüléssel a Lengyel Egyesült Munkáspárt IX., rendkívüli kongresszusa. Az összefogásra buzdító szövegből hiányzik bármilyen önelégültség, helyette felelősségteljes aggodalom hatja át.

Negyvennyolc órával hosszabbították meg a kongresszus munkáját. A maga elé tűzött feladatok egy részét azonban még így sem végezhette el. A munkabizottságokban — lengyel terminológia szerint: problémabizottságokban — folytatott tanácskozásokon nem volt mód a bevezetendő gazdasági reform szakmai kimunkálására. (Joggal mondta Wojciech Jaruzelski miniszterelnök, hogy a munka neheze ezért ezután következik.) Bár a plenáris ülésen nagy szavazattöbbséggel elfogadták a párt új szervezeti szabályzatát is, a szöveg végleges megfogalmazása még a központi bizottságra vár.

A munkások aránya

A két legfontosabb kérdésben azonban egyértelmű a tanácskozás eredményessége. „A LEMP-nek sikerült megőriznie a maga marxista-leninista arculatát, s az ellenértékes irányú kísérletek meghiúsultak” — jelentette ki Stanislaw Kania, a tisztségében megerősített első titkár. A másik: a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság összetételének megváltozásával, úgy tetszik, kielégült a párt tagjai többségének az az igénye, hogy belső biztosítékot nyerjenek az antidemokratikus, szubjektív, tehát a lenini normákkal ellentétes vezetési stílus visszatérése ellen. (Az új szervezeti szabályzat is pontosabban határozza meg a párt vezető szerepét: az eszmei irányítás nem közvetlen gazdasági beavatkozást jelent, jobban elkülönítik egymástól a párt- és az állami funkciókat, a korábbinál nagyobb szerepet kapnak a választott szervek, valamint az alapszervezetek.)

A kongresszus volt hivatva arra, hogy a pártvezetés iránti bizalmat újból megteremtse, s ami ennek következménye: élessze újjá a tömegek bizalmát a pártban.

A kongresszus idején a napi 2-3 sajtóértekezleten (többségüket a Trybuna Ludu főszerkesztője, Wiesław Bek tartotta, akik egyébként a későbbiekben nem választottak be a Központi Bizottság tagjai közé) s a kiadott tájékoztatókból részletesen nyomon lehetett követni a különféle aránymódosulásokat. A LEMP tagjainak (néhány százalékos csökkenés után) ma mintegy 43 százaléka a fizikai munkás. A küldöttek között azonban csak 20 százalék munkás volt. (A küldöttválasztó értekezleteken

AZ ÚJ KÖZPONTI BIZOTTSÁG ÜLÉSÉN: BARCIKOWSKI, JARUZELSKI, KANIA
„A munka neheze csak ezután következik”

ugyanis sokan nem kívánták jelölteni magukat, rendszerint azzal az indokkal, hogy nem tudják megfelelően kifejezni magukat, nem tudnak elgondolásaik mellett érvelni — tehát inkább olyan valakit küldjenek, akiben megbíznak, de aki a televízió „élő” adásában is vitakész.)

Érdekes módon a Központi Bizottság megválasztásakor ez az arány teljesen megfordult. A 200 tagú vezetőségbe 80 munkás, 28 egyéni paraszt és 2 mezőgazdasági munkás került, tehát a fizikai dolgozók aránya 55 százalék a vezető testületen belül. „Először fordul elő pártunk történetében, hogy a Központi Bizottságban ilyen sok munkás van — nyugtázta elégedetten egy tájékoztató Albin Siwak építőmunkás-brigádvezető (ma a Politikai Bizottság tagja) —, ez egy jó, harcos központi bizottság lesz.”

(Érdemes megjegyezni: a foglalkozásnál a jelenlegi foglalkozást tekintették meghatározónak, tehát miniszterhelyettes, pártbizottsági titkár, első titkár stb.)

Országos nyilvánosság

Figyelemre méltó újdonságokkal járt a tanácskozás menetének megszervezése és a párt vezető szerveinek megválasztása is. Mivel a delegátusoknak maguknak kellett dönteniük ügyrendi kérdésekről, kétségtelenül nagyobb és farsztabb munkát kellett végezniük, mindez viszont a határozatok megszavazásánál kamatozott. Már az ünnepélyes megnyitó teljes előtt megkezdődött a vita, hogy a kongresszus kezdetén válasszák-e meg a párt első titkárát, s ha igen, milyen módon. (A három előterjesztett változat: 1. a küldötteknek javaslatot az első titkár személyére, korlátlan számú jelöltet nevezhetnek, és a kongresszus választ. 2. A kongresszus választja

meg az első titkár és a központi bizottságot, de egyszerre. 3. A kongresszus központi bizottságot választ, amely a maga soraiból választ első titkár. Mint ismeretes, végül a negyedik változatot fogadták el: a kongresszus megválasztotta a központi bizottságot, amely a saját soraiból javasolt jelölteket, s közülük döntött teljes zárt ülésen titkos szavazással a kongresszus.)

Mivel a kongresszus menetrendje a külföldi küldöttségek és a tévéközvetítések miatt kötött volt, az ügyrendi viták elhúzódtak, s a LEMP első titkárának megválasztására végül csak az eredetileg ter-

olszowski), ötven újak (közöttük van a tisztéről leköszönő Czyrek külügy- és Michalek belügyminiszter).

Új vonása volt a kongresszusnak az „elektronikus nyilvánosság” is. Nemcsak hogy bőséges közvetítést adott a televízió és a rádió a teljes ülésekről, hanem menet közben, a küldöttek javaslatára, 6—9 órára növelte a közvetítési időt, betekintést nyújtott a 16 munkacsoport vitáiba is, az üléstermet övező folyosón felállított, rögtönzött stúdióba meghívták a különféle problémákat megvilágító küldötteket — bányász és bányaiipari minisztert, pártmunkást és közgazdasági szakembert, fiatal építész és idős, egykori partizánt. A „stúdió” üvegfalú paravánja mögött látni lehetett a jövő-menő, beszélgető küldötteket, a tévékamerája „beilletéktelenkedett” a vitázó csoportok közé is, ahol immár nyilvánosan folyt tovább a megkezdett eszmecsere.

Nem volt ritka a közvetítésekben olyan jelenet sem, hogy soron kívül kért szót valaki, tiltakozva például a varsói Szolidaritás szervezet rágalmi ellen (egy telexközleményben azt terjesztették ugyanis, hogy a küldöttek rendkívüli húsfejadagot kapnak), de közvetítették azt is, amikor valaki egy, az ülésteremben körözött folyamodvány szerzőjét bélyegezte meg, mert az a névtelenség homályába burkolódik. Az operatőr még új beállítást sem keresett, máris jelentkezett az „anonym” szerző, közölve nevét, küldöttigazolványának számát, s közölte: fenntartja véleményét, és visszakérdezett: „Ez kielégítő?”

Új vonás volt a korlátlan számú jelölt és a titkos szavazás mellett a visszajelzések „forró drótjának” rendszere is. Az alapszervezetek állandó kapcsolatot tartottak a delegátusokkal, menet közben is instruálták őket, s végül gyakorlatilag minden küldött felszólalt, „tolmácsolva választói véleményét”. A kongresszus ilyen értelemben nemzeti ügyé lett.

Leküzdendő nehézségek

Az ügyrendi kérdésekben egymással élesen vitázó küldöttek azonban közösek voltak abban az erőfeszítésben, hogy erős központi bizottságot hozzanak létre, a párt társadalmi munkásaival egészítsék ki a vezetést. A párt megerősödése fontos lépés azon az úton, amely a gazdasági válságból kivezethet. Egyelőre viszont szembe kell nézni a kikötőmunkások tervezett sztrájkjával, a lodzi „éhségmenettel”, a LOT igazgatójának személye körüli huzavonával. (A Szolidaritás közgazdasági szakértőinek az a javaslata, hogy az önkormányzat jegyében a munkások mindenütt vegyék át az üzemek irányítását, azaz gazdasági hatalomátvitelre kerüljön sor a Szolidaritás égisze alatt, még további külön elemzést igényel.)

A kongresszus küldötteinek felhívása hangsúlyozza: „A mai válság nem a szocialista társadalmi rendszer válsága. Ellenkezőleg. A munkásmozgalom számára mindig is irányt mutató szocialista ideológiától való eltávolodás rántotta Lengyelországot romlásba... Együtt, a partneri egyetértés szellemében töltsük meg élettel az állam és a gazdaság megjavításának programját. Lengyelország a mi közös otthonunk.”

ALAKSZA TAMÁS

Ars poetica

Szófia — és a realitások

A rugalmasság fokozásáért

A KGST idején, XXXV. ülészak a reális helyzetfelmérés és feladatmeghatározás fóruma volt. 1. A szófiai ülészak megvitatta a végrehajtó bizottság beszámolóját a komplex program helyzetéről és a tagállamok 80-as évekbeli együttműködésének lehetőségeiről, feladatairól. 2. Megvizsgálta a vb két ülészaka között végzett tevékenységét. 3. Áttekintette az 1980–85. évi népgazdasági tervek koordinációjának helyzetét és problémáit, s azt, hogy mit kell tenni a további egyeztetés érdekében. 4. Felmérték a tudományos-műszaki együttműködés tökéletesítésének lehetséges mozdulatait.

Az energiakihívás

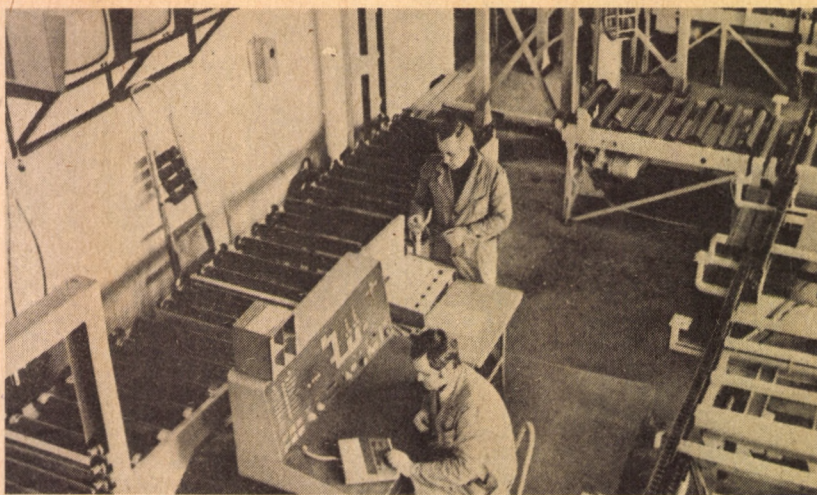
Mint látható, külön kiemelve nem szerepelt napirendi pontként az energiaellátás helyzetének és perspektívájának ismételt elemzése. Ez a kérdéskör mégis az ülészak egyik főszereplője lett, mint már annyiszor az elmúlt években.

Szófiában nem hangzott el miniszterelnöki felszólalás anélkül, hogy ne került volna szóba az első percekben: az illető nemzetgazdaságnak miért fűződik nagyon fontos érdeke a szocialista integrációból származó energia- és nyersanyagellátáshoz. S ezen belül is: a Szovjetunióból érkező olaj-, gáz-, villamosenergia- és anyagszállításokhoz. (A KGST-országokban irányuló szovjet kőolajszállítások növekedését illusztrálja az adatsor: az 1961–65-ös időszak 59 millió tonnájáról 1976–1980-as időszakban 370 millió tonnára nőtt az export. A szovjet földgázkivitelt — ugyanezen idő alatt — 1,4 milliárd köbméterről 88 milliárd köbméterre emelkedett. Mivel a Szovjetunió — a világtermelés 20 százalékában részesedve — 1980-ban 603 millió tonna olajat termelt, ennek több mint felét exportálta a KGST-országokba.)

Az elmúlt évtized növekedési ütemei azonban nem ismételték meg a 80-as években, az energia iránti igények kielégítésének határozott korlátai vannak. Nyikolaj Tyihonov, a szovjet kormány elnöke erre is utalt beszédében: „Az elmúlt öt éves tervidőszakban egy tonna kőolaj felszínre hozatalához több mint kétszer annyit kellett fordítanunk, mint 1972 előtt. A jelenlegi öt éves tervben ezek a követelmények tovább növekszenek... Az elért kolosszális méretek mellett gazdaságilag lehetet-

van szükség, és az adott energia-lehetőségekhez kell rendelni a gazdaság hosszú távú struktúráját, terveit, feladatait. Magyarországhoz hasonlóan, a tagországok már túl vannak a kezdeti lépéseken: a nemzeti középtávú tervek szintén figyelembe veszik ezt az életbevágó követelményt, számos intézkedést helyeznek kilátásba.

Más kérdés persze, hogy mindez elegendő-e? Alighanem jogosak azok az észrevételek, amelyek szerint a KGST-nek fokozottabb közös erőfeszítéseket kell tennie a zavartalanabb nyersanyag- és energiaellátás megszervezésére,

SZÁMÍTÓGÉPESÍTETT INTRANZMAS-RAKTÁR*

A döntési folyamat megrövidítésére irányuló erőfeszítések

lenné válik az, hogy a korábbihoz hasonló ütemben növeljük a fűtőanyagok és a nyersanyagok kitermelését és szállítását.”

Am az energiaellátást nem csupán a külső forrás korlátai érintik. Köztudott tény — s ez összefügg a gazdasági és ipari szerkezet jelenlegi állapotával —, hogy a KGST-országok (fejlettségi szintjükhez képest) aránytalanul magas fajlagos energiaigénnyel dolgoznak. Az egységnyi nemzeti jövedelem előállításához — fűtőegyenértékben számolva — általában 60–80 százalékkal több energiaforrást használnak fel, mint a Közös Piac országai. A nagyobb energiaigényesség következménye: az energiaár-emelkedés fajlagosan jobban sújtja a KGST-államokat, mint a Közös Piac országait. Ez pedig tovább rontja a szocialista országok termékeinek versenyképességét csakúgy, mint külkereskedelmi cserearányait. Ha tehát nem lennének képesek energiaigényük növekedését fékezni, a többletimport határozottan terhelné gazdaságukat. Ezt pedig ma már nem lehet vállalni — a gyorsuló eladósodás miatt. Ez az energiaigényesség, hogy úgy mondjuk, belső racionális korlátja. (A magyar VI. ötéves terv céljait, motívumait Lázár György részletesen ismertette Szófiában — például ezért is írt elő határozott energia-megtakarítást, ezért döntött a mérsékelt növekedés koncepciója mellett.)

Jobb ösztönzést

A KGST szófiái ülésén egybehangzó volt a vélemény: az említett tényezők okából sürgősen meg kell keresni a KGST közösségi válságait az energiakihívásra. Ebből a szempontból persze nincs sok új lehetőség: ki kell aknázni minden tagország belföldi készleteit. Józan takarékosági programokra

lyítésével, az egyes tagországok adottságaira alapozva és közös munkával lehetővé kell tennünk, hogy meggyorsuljon a feldolgozóipar termelésének korszerűsítése. Ebből a szempontból külön is meghatározó jelentősége van a mikroelektronika fejlesztésének, az élen járó gyártástechnológiák meghonosításának, a korszerű részegységek, alkatrészek, a magas minőségű féltermékek, vegyi komponensek nagyobb mennyiségben való előállításának. Halaszthatatlan a mezőgazdasági, élelmiszeripari termelés nagyobb mértékű növelésének megalapozása.

Ehhez, mint ahogy ez a korábbi ülészakokon is szóba került, megfelelő természeti adottságokkal rendelkezünk, de hogy ezeket jobban kihasználhassuk, meg kell erősítenünk a mezőgazdaság fejlesztését szolgáló tudományos, főleg biológiai kutatóbázist, korszerű ipari hátteret, nagyobb termelékenységű mezőgazdasági gépeket, több és jobb minőségű kémiai anyagot kell biztosítanunk. Elegendhetlen továbbá, hogy a termelés tüke- és alapanyag-igényességében végbement változásokat figyelembe véve, a jelenleginél ösztönzőbbé tegyük a közgazdasági feltételeket.

Feltárni a tanulságokat

Ugyancsak a magyar álláspont hangsúlyozta a KGST egyik olyan kérdését, amely szükségszerűen merült fel a 80-as évek elején. Történetesen azt: az integráció zavartalanabb működésének véleményünk szerint az a feltétele, hogy komplexen továbbfejlesszük a közgazdasági ár- és pénzügyi viszonyokat. Növelni kellene közös valutánknak, a transzferábilis rubelnek, valamint a hitelműveletek szerepét. S a tapasztalatok azt is megmutatják, hogy az eddigieknél nagyobb figyelmet érdemelnek a döntési folyamat megrövidítésére irányuló erőfeszítések. Nem utolsósorban említendő: szükség van az integráció általános elmélyítésén túl a közvetlenebb vállalati, minisztériumi kapcsolatokra, egyáltalán, a KGST rugalmasságának és reakcióképességének fokozására.

Szófiában — mint köztudott — több egyezményt írtak alá. A tagországok zöme az egységes elektrotechnikai alkatrész-bázis létrehozásáról, a citrusfélék kubai termesztéséről és feldolgozásáról határozott. Megállapodás született a mikroprocesszor-technika fejlesztéséről, és ajánlást fogadtak el a műszaki-tudományos együttműködés hatékonyságának fokozásáról.

Egyetértést kapott az az észrevétel, hogy a megnehezült nemzetközi feltételek következtében mélyebb helyzetelemzésre, a tanulságok alaposabb feltárására van szükség, s erre a végrehajtó bizottságnak a jövőben több figyelmet kell fordítania.

A legfontosabb — szintén egybehangzó — megállapítás Szófiában az volt, hogy a szocialista országok számára a nyolcvanas években nincs más választás: a lehetséges akadályozó tényezők kiszűrésével az elkövetkező öt évben az intenzív nemzetközi együttműködés, az intenzív gazdálkodás szigorú parancsainak jegyében dolgozzanak. Enélkül aligha lenne zavartalan a fejlődés, s az a történelmi korszakváltás, aminek lényege (éppen a nyolcvanas esztendő határmezsgyéjén átlépve) a mennyiségi fejlődésről a minőségi fejlődésre való áttérés.

MATKÓ ISTVÁN

* A KGST keretében működő Intranszmas nevű bolgár-magyar közös vállalat egyebek között teljesen automatizált raktárak előállításával foglalkozik.

M ennél inkább igyekeznek — és nagyon igyekeznek — Washingtonban olyan benyomást kelteni, hogy az „euro-rakéták” telepítése teljesen befejezett ügy, annál több kétely merül fel ezzel kapcsolatban. Az ötvenes évek óta nem alakult ki Nyugat-Európában egy fegyverfajtával szemben sem olyan ellenállás, mint a Pershing—2-vel és a szárnyas rakétákkal szemben. És nem az a legfontosabb, ami a legszembeötlőbb, nem a tiltakozás tömegbázisának növekedése a leglényegesebb, hanem súlypontjának eltolódása és minőségének változása.

Súlypont: NSZK

Az eurorakéták elleni tiltakozás súlypontja nem a kisebb Benelux-országokban van, hanem a nyugat-európai kulcsállamban, az NSZK-ban és nem a hagyományos béke-mozgalom a fő bázisa, hanem az establishment, a nagy pártok vezető személyiségei és a közvélemény-formálók.

A Spiegel főszerkesztője, Rudolf Augstein például felveti legutóbbi cikkében a kérdést, amit előtte sok katonai szakértő érintett már: miért kell a legveszélyesebb rakétákat, a Pershing—2-eket éppen nyugatnémet földön elhelyezni, miért ne lehetne ezeket a nyílt tengeren cirkáló hajókra helyezni? Hiszen volt idő, amikor maga Helmut Schmidt is emellett foglalt állást. „Nos hát, akkor miért a szárazföldi rendszerek s miért nem a tengeriek? Mindenekelőtt egy pszichológiai okot hoznak fel: valamennyi szövetségi partnernek együtt kell a kockázatmegosztást vállalnia; a Pershing—2-t, mint mondják, csak a Szövetségi Köztársaságban kell telepíteni.” A publicista kommentárja: „A mi nagyvárosainkat az NSZK-ban kockáztatni, azt igen. Az övéket az USA-ban nem. És az NSZK-kormány szerint ez a kockázatmegosztás.”

Augstein hozzáfűzi: a mai nyugatnémet vezetők ugyanúgy járnak el, mint Theobald von Bethmann Hollweg kancellár 1914-ben, mint a német vezérkar 1939-ben, amikor — noha tudták, mit kellett volna tenni — tették az ellenkezőjét, a porosz—német köteletség szavára hallgatva. Ilyen körülmények között — és ez a cikk somnázata — ugyan milyen jelentősége van, hogy CDU-kormány van-e, vagy sem, ha az NSZK-t szuperhatalmi lőtérrel alakítják. „Az atomháborúban minden egészen egyszerű, de az ami egyszerű, azután igazán nehéz lesz” — ezeket a háborúval kapcsolatos clauswitz-i tétel parafrázisát jelentő keserű szavakkal fejeződik be Augstein cikke.

És ez az írás ugyanabban a Spiegel-számban jelenik meg, amelynek címlapján Breznyev és Brandt képe felett ez olvasható: „Breznyev ajánlata: Leszereljük rakétáinkat”. Ugyanabban a számban, amelyben közlik Willy Brandt interjúját a szovjet vezetőkkel folytatott tárgyalásokról. A szerkesztőség félreérthetetlenül kifejezésre juttatja: egyetért Brandttal, aki a neki tett szovjet javaslat új vonásairól beszél. Arról a szovjet javaslatról van szó, amelyet nem olyan könnyű a kancellárnak hallgatással, vagy azzal elintézni, hogy nem tartalmaz újat, nem megy eléggé messzire.

A Stern kerekben megkérdezte a múlt héten Valentyin Falint, az SZKP KB osztályvezető-helyettesét, helyesen értelmezik-e azt, hogy a javaslatban új elemek

FALIN (BALRÓL) ÉS BRANDT
Nem adta fel a reményt

vannak. Falin: „A főtítok szava érvényben van. Nem állítunk fel további SS—20 rakétákat, ha valódi tárgyalások kezdődnek, s az USA követi jó példánkat s ebben az időszakban ugyancsak nem hoz új közép-hatótávolságú fegyvereket Európába. Nem követeltük ezen új fegyverek fejlesztésének, vagy gyártásának beszüntetését.”

A Szovjetunió épp a tárgyalások előmozdítása érdekében újabb érdemi gesztust tett ezzel nemcsak Nyugat-Európa, hanem az Egyesült Államok felé is. Az elemi logika azt diktálná, hogy mindazoknak, akiket aggaszt a felhalmozott rakéták, köztük az SS—20-ak mennyisége, meg kellene ragadni ezt az ajánlatot.

Sajnos az autentikus amerikai válasz, Haig külügyminiszternek a külügyi társaság New York-i ülésén mondott beszéde a konkrét ajánlatot visszautasította az al, hogy „a szovjet békepropaganda csupán szövetségeseink megfélemlítésére irányul”. Ugyan Haig azt is mondotta, hogy a washingtoni kormány november közepe és december közepe között meg akarja kezdeni a tárgyalásokat a Szovjetunióval a közép-hatótávolságú fegyverek korlátozásáról, ez azonban, úgy tűnik, inkább csak taktikai engedmény a nyugat-európai partnereknek.

Veszélyes időhúzás

Szavaiból nem derül ki az, hogy vajon érdemi tárgyalásokat tart-e lehetségesnek a jelzett időszakban: olyan tárgyalásokat, amelyek átfogják az egyenértékű fegyverek széles skáláját, magukba foglalják tehát az amerikai előretolt rendszereket is, amit nemcsak a Szovjetunió tart elkerülhetetlennek, hanem logikusnak minősíti például Willy Brandt is. Vagy pedig csupán a téma-meghatározással foglalkozó előzetes eszmecsere gondol az év végére Haig, ami módot és lehetőséget ad a rakétatelepítés előkészítésének folytatására erőltetett ütemben?

Sajnos nemcsak az eddigi amerikai adminisztrációval kapcsolatos tapasztalatok, hanem a beszéd egész logikája is az utóbbi feltéte-

Világpolitika

Lőtérleidérc

A rakétavita

Mit akar Washington?

lezést valószínűsíti. Haig egyáltalán nem szól arról, hogy az amerikai kormány mikorra tervezi a SALT-tárgyalások újrafelvételét. (Eugene Rostow, a SALT-folyamat egyik ismert ellenzője, akit a Reagan-kormány a leszereléssel foglalkozó kormányhivatal élére jelölt, a közelmúltban a rakéta-felfegyverzést befejezett tényként kezeli, s arról beszélt, hogy még körülbelül kilenc hónapra van szükség a tárgyalásokig...)

Nem tűnik erőltetettnek, ha Haig ama kijelentéséből, amely szerint a világ kevésbé biztonságos ma, mint tíz évvel ezelőtt, az egész eddigi értelemben vett SALT-folyamat lefokozását, sőt elutasítását olvassuk ki. Egy évtizeddel ezelőtt nem volt sem SALT—1, sem SALT—2. Tekintettel azoknak a témáknak érintkezéseire, és kapcsolódására, amelyekről a közép-hatótávolságú fegyverekről folytatott megbeszéléseken, illetve a SALT-tárgyalásokon szó van, a hadászati fegyverzet ügyében várható további időhúzás valószínűsíti azt, hogy obstrukcióval lehet majd számolni a közép-hatótávolságú fegyverek ügyében is.

Ugyanerre utalnak a Haig által felsorolt fegyverzetkorlátozási alapelvek is. A miniszter például kijelentette: „fegyverkorlátozási erőfeszítésünk az egységes szövetségi biztonságpolitika eszköze, nem pedig pótléka lesz. Ez azt jelenti — mint kifejtette —, hogy a Szovjetunióval folytatott tárgyalásokkal párhuzamosan a NATO-nak nagymértékben „erősítenie kell helyzetét”, vagyis folytatnia kell a fegyverkezést.

Ez természetesen felveti a kérdést: ha mindenképpen fegyverkezni kell a tárgyalásokkal párhuzamosan, sőt azoktól függetlenül, akkor milyen helyet foglalnak el egy ilyen koncepcióban a tárgyalások? Haig beszéde arra látszik utalni, hogy a fegyverkezéshez képest alárendelt helyet. Ugyanis, mint mondja, ha Washington a fegyverzetkorlátozástól tenné függővé a maga katonai programjait, „azzal vétőjogot adna a Szovjetunióval”. Haig emellett ismételtén aláhúzta azt is, hogy a fegyverzetellenőrzés terén elérhető haladás „az egész világon tanúsítandó szovjet magatartástól függ”. Ez természetesen újra a hírhedt linkage, az összekapcsolás teóriája, amelynek gyakorlata arra mindig jó lehet, hogy bármely regionális konfliktusra hivatkozva, bármikor blokkolni lehessen az előrehaladást.

Nehéz tehát csodálkozni azon, hogy Moszkvában is mind határozottabbá válik annak az amerikai politikának bírálata, amely ködfelhőbe burkolózik, ha leszerelésről van szó és igen konkrétá válik a fegyverkezési programok dolgában.

A jelek szerint a szovjet fővárosban még azzal kapcsolatban is kételyek merülnek fel, hogy va-

jon az amerikai fél tartani kívánja-e magát a SALT—2-megállapodáshoz — mint ahogy erre korábban utalt s mint ahogy erre a szovjet vezetést is felhívta. A szovjet fővárosban arra hivatkoznak, hogy a Pentagonban már közzölték: 1982 januárjától kezdve az amerikai tengeralattjárókat olyan szárnyas rakétákkal szerelik fel, amelyeknek hatótávolsága 1126 km, később pedig a felszíni hajókon 2170 km hatótávolságú szárnyas rakétákat helyeznek el. A SALT—2-höz csatolt jegyzőkönyv azonban 600 km-ben határozta meg a szárnyas rakéták maximális hatótávolságát. Legalább ilyen nyugtalanítónak tekintik Moszkvában, hogy az 1972-es SALT-megállapodásnak a rakétaelhárító rakétarendszerek korlátozására vonatkozó részét is a jelek szerint érvényteleníteni kívánja Washington. A Pentagon — írja a Pravda szemleírója — a támadó rakéták komplexumait akarja rakétaelhárító rendszereikkel körülvenni.

Lépések logikája

Mindezek után az is érthető, hogy Nyugaton és Keleten mind többen mutatnak rá arra, hogy a Szovjetunióval megvannak az eszközei és lehetőségei, hogy megtegye a szükséges ellenlépéseket. Brandt a Spiegelnek elmondotta: szakértőktől tudja, hogy a Szovjetunióval módja lenne a keleti partjai előtt elterülő szovjet szigeteken SS—20 rakétákat elhelyezni, amelyeknek hatótávolságán belül lenne az USA nyugati partvidékének tekintélyes része. És ezek a rakéták éppúgy nem esnek a SALT hatálya alá, mint a Pershing—2. (Brandt ezt nyugati specialistáktól hallotta, hasonló téma azonban felmerült Falin Stern-interjúja során is.)

Stern: A szovjet reagálásnak (az eurorakétákra) része lehet SS—20-ak felállítása Kubában is?...

Falin: A kubai témát egyáltalán nem kívánom bekapcsolni beszélgetésünkbe. Ez nem is szükséges. Vannak ugyanis technikai lehetőségek arra, hogy közép-hatótávolságú rakétákat hozzanak az USA közelébe, anélkül, hogy egy vele határos vagy hozzá közel fekvő államot bevonnának.

Falin ugyanakkor — éppúgy, mint Ogarkov marsall vezérkari főnök a Kommuniszt hasábjain — világosan érzékeltette, hogy a Szovjetunió nem adta fel a reményt, továbbra is mindent megtesz, hogy a tárgyalási folyamat kerekedjen felül, ne pedig a katonai lépések és ellenlépések kényes logikája.

VAJDA PÉTER

Ottawai mérleg

Amerika politikai offenzívája

Háttérbe szorított viták

Az Ottawa melletti Montebello-kastély Kanadáról elnevezett termében hétfőn délelőtt nyitották meg a hét vezető tőkés ipari ország hetedik csúcserkeztését. A nyitás előtti huszonnégy órában már élénk politikai ismerkedés színhelye volt Montebello, ahonnan a tulajdonképp most már nem is szokatlan biztonsági intézkedések tartották távol az újságírókat. Az ismerkedés indokolt volt, hiszen újoncnak minősült az egyik feltétlen főszereplő: Reagan amerikai elnök, s vele szemben, mintegy a tőkés gazdaságpolitikai elképzelések másik pólusán, Mitterrand, a franciák új köztársasági elnöke. Eléggé jellemző módon a hét mostani állam- és kormányfő közül a tavalyi velencei csúcserkeztelen csupán három (Schmidt kancellár, Thatcher angol miniszterelnök és Trudeau kanadai kormányfő) volt jelen. 1975. a Párizs melletti Rambouillet kastélyában tartott első csúcserkeztelt óta csupán Schmidt kancellár vett részt minden gazdasági csúcserkeztelen. (Jövőre egyébként „a kör bezárul”. Az ottawai csúcs talán legmegbízhatóbb határozata az, hogy ismét a rambouillet-i kastélyban találkoznak 1982-ben a tőkés világ politikai vezetői.)

Illúziók nélkül

A vasárnapi ismerkedések után hétfőn délelőtt megnyitott ottawai csúcserkeztelt kedden, a magyar idő szerinti éjszakai órákban már be is fejeződött, s a résztvevők az ottawai operaházban a megbeszélések peremére szorított újságírók előtt adtak számot az eredményekről. Amikor ez megtörtént, már ismeretes volt a csúcserkeztelt gazdasági nyilatkozata.

Nyilvánvaló, hogy e valamivel több mint negyvenórás óra nem hozhatta közelebb a megoldást azokban a rendkívül mély és gazdasági szerkezeti okok által gerjesztett problémákban, amelyek a vezető tőkés országokat foglalkoztatják. Áttekintve a hivatalos gazdasági nyilatkozatot, a sajtóérkeztelt anyagát, valamint a kétoldalú találkozókat, sokkalta inkább azt lehetne mondani, hogy Ottawa a gazdasági gondokkal kapcsolatban nem ment tovább a megoldás óhajának hangoztatásánál — politikai szempontból azonban karakterisztikusabbnak és keményebbnek bizonyult, mint az várható lett volna. Az eddigi csúcserkezteleneken is megtárgyalták a nemzetközi helyzet problémáit, ám ezek többnyire háttérben maradtak és nem nyomták rá bélyegüket a konferencia egész hangulatára. Ezúttal — annak ellenére, hogy a zárónyilatkozat a hagyományoknak meg-

sági kérdésben szembekerül az amerikai szemlélettel. Ugyanakkor azonban a nemzetközi erőviszonyok alakulásáról, az ebből fakadó feladatokról és így a középhatótávolságú rakétákról vallott nézetei legfeljebb a stílus emelkedettségében és csiszoltságában különbözhet az amerikaiakétól.)

Voltaképpen ez magyarázza, hogy Nyugat-Európa (és Japán is) nyitottnak bizonyul azzal a külpolitikai offenzívával szemben, amelyet Ottawa küszöbén az amerikaiak megindítottak, s amelyben Reagan oldalán az amerikai kormány szinte valamennyi felelős vezetője megszólalt. Ennek az ösz-

vőben sor kerül ennek a listának a felülvizsgálatára és nyilvánvaló megszigorítására. (Úgy tűnik, hogy ezt egy külön NATO-értekezlet tárgyalja majd meg.)

Hasonlóképpen a politika behatolását jelentette a gazdaságba az a rendkívül erős nyomás, amely az Egyesült Államok részéről az értekezleten az NSZK-ra nehezedett a Szovjetunióval kidolgozott földgáz-együttműködés felszámolása érdekében. Az amerikai tézis az, hogy az NSZK emiatt „energiafüggetlenségbe” kerülne a Szovjetuniótól. Ez — mint a vita korábbi szakaszaiban a nyugatnémet gazdaság vezetői többször is rámutattak — egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Ennek ellenére Ottawában bizonyos nyugatnémet visszavonulás jelei voltak tapasztalhatók, és tapogatózó tárgyalások kezdődtek kanadai, valamint esetleg amerikai földgáz vásárlásáról. (Egyelőre anélkül, hogy a nyugatnémet-szovjet földgáz-együttműködést Bonn képviselői nyíltan megkérdőjelezték volna.)

Döntés nélkül

Ebben az általános légkörben a lényegét tekintve semmiféle döntést nem hoztak a vezető tőkés hatalmakat megosztó tényleges gazdaságpolitikai problémákról, amelyek pedig Ottawa előtt a viták középpontjában állottak. Ezeknek a sorában az első helyet az amerikai kamatpolitika és a dollár látványos erősödése foglalta el.

A Reagan-adminisztráció a tőkés stabilizációt és az infláció letörését tartja első számú feladatának. Ennek egyik eszköze a történelmileg páratlanul magas amerikai kamatszint. Az amerikai gazdaságpolitika kétségtelen eredményeket hozott: lassította az amerikai inflációt. „Mellékterméke” pedig az volt, hogy a magas kamatláb látán a tőke az Egyesült Államok felé áramlott, a dollár helyzete megerősödött. Az amerikai export drágább lett ugyan, a versenypozíciók ebből fakadó romlását azonban bőségesen kiegyenlítette, hogy az erős dollár olcsóbbá tette Amerikára számára az olajimportot.

Ottawa előtt, alatt és után (az operaházban tartott sajtóértekezleten) valamennyi nyugat-európai partnerország képviselői kifejtették, hogy gazdaságukra ez az amerikai gazdaságpolitika súlyos terhet ró. A dollár erősödése következtében saját devizájukban többet kell fizetniük az olajimportért. Az amerikai stabilizációs politika következtében ők is a kamatláb emelésére kényszerülnek, hogy megakadályozzák a tőke kiáramlását. Ez viszont fékezi beruházásaikat és fokozza a mind súlyosabb politikai nyomást is jelentő munkanélküliséget.

Ottawában az Egyesült Államok semmilyen formában nem engedte a szövetségei részéről megmutató nyomásnak. A zárónyilatkozat elismeri ugyan a magas kamatláb által okozott problémák realizálását, de félreérthetetlenül teszi, hogy Amerika tovább folytatja ezt a politikát — legalábbis addig, ameddig a maga belső inflációját vissza nem szorította. Ennél is semmitmondóbb a záróközleménynek az a része, amely általánosságban beszél a gazdasági protekcionizmus káros voltáról.

Az ottawai hasonló gazdasági csúcsok értékét és jelentőségét általában a magas szintű párbeszéd ténye adja meg. A Montebello-kastélyban e párbeszédet az amerikai pozíciófőlény és stratégiai szemlélet határozta meg.

GÖMÖRI ENDRE

THATCHER ASSZONY ÉS TRUDEAU A SZÍNHELYEN
A gazdasági megközelítés is negatívabb, mint korábban

felelően gazdasági oldalról közelíti meg a világhelyzetet — láthatóan a politikai döntések határozták meg az ottawai csúcs hangulatát.

Mindenekelőtt azt kell leszögezni, hogy — mint már annyiszor — a konkrét, főleg gazdasági kérdések tárgyalása során a nemzetközi közvélemény olyan illuzórikus képet kapott a helyzetről, mintha a vezető tőkés hatalmak közötti ellentét lenne a világhelyzet elsődleges vonása. Ez nem volt így már Ottawa előtt sem. Nemcsak arról van szó, hogy Reagan elnökké választása egy évek óta tartó amerikai keményedési folyamat tükröződése. Valójában az összes vezető tőkés ország irányítói elfogadják azt a hatalompolitikai alaptételt, hogy a Szovjetunió az utóbbi néhány évben katonai erőfölényre tett szert, s ezért az elsődleges feladat „az egyensúly helyreállítása”, magyarul, az erőltetett fegyverkezés és ennek természetes kísérőjenségeként a szovjetellenes politikai kurzus. Magától értetődik, hogy stratégiai helyzetük, gazdasági és kereskedelmi érdekeik eltérő volta következtében az Egyesült Államok európai szövetségesei más stílusban közelítik meg ezt a problémát, mint Washington. Mások lehetnek a politikai sorrendi elképzelései (tárgyalások — felfegyverzés) is.

Hála az Operában

Ezek az ellentétek természetesen módot és lehetőséget nyújtanak különböző diplomáciai kezdeményezésekre. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a világhelyzet szemléletét tekintve a vezető tőkés országok az utóbbi néhány évben bizonyos egységbe sodródtak. (Beszédese példája ennek Mitterrand felfogása, aki a francia gazdaságpolitikai struktúra kérdéseit haladó módon tárgyalja és számos gazda-

szehangolt offenzívának a csúcspontját Haig amerikai külügyminiszter beszéde jelentette, amelyben félreérthetetlenül kifejezte Washingtonnak azt az igényét, hogy a nyugat-európai szövetségeseik ne dolgozzanak ki és ne képviseljenek az amerikaiaktól eltérő tárgyalási platformot a Szovjetunióval. Sőt odáig ment, hogy azt állította: Nyugat-Európa magatartása „expansionizmusra” bátorítja a Szovjetuniót.

Ottawa egyik tanulsága, hogy az „alapállás” már említett azonossága miatt a nyugat-európai szövetségeseik ebben a kérdésben védelemre szorultak az Egyesült Államokkal szemben. Még Schmidt kancellár is (akinek az összes partnerek közül országa stratégiai helyzete és gazdasági-külkereskedelmi érdekei miatt a legerősebb belső ellenállással kell megküzdenie) csak rendkívül halványan tiltakozott, tagadván, hogy Nyugat-Európában bármiféle „neutralista vagy pacifista” hangulat uralkodnék.

Ily módon a szónak ebben a hatalompolitikai értelmében Ottawa az amerikai törekvések szempontjából sikeresnek tekinthető és Reagan az ottawai Operában joggal fejezte ki háláját partnereinek a nyújtott támogatásért.

Ami e gazdasági csúcs tényleges gazdasági tartalmát illeti, a politikai légkör hatásaképpen a gazdasági megközelítés is negatívabb, mint korábban. Amerikai kezdeményezésre az értekezlet napirendjére került az úgynevezett „COM-lista”, azaz a „kommunista országoknak” szállítható, stratégiai fontosságúnak tekintett árucikkek ügye. A gazdasági zárónyilatkozat ezzel kapcsolatban félreérthetetlenül leszögezi, hogy a kelet-nyugati kereskedelmet össze kell hangolni a Nyugat politikai és biztonsági érdekeivel. Meglehetősen határozottsággal előrevetítik azt a lehetőséget, hogy mindenekelőtt a Szovjetunió vonatkozásában a jö-

„Újból és újból fel fogjuk építeni a dél-libanoni hidakat, akárhányszor csap le rájuk az ellenség” — jelentette ki Safik el-Vazzan libanoni miniszterelnök a kormányülés után, amelyen elsőbbséget biztosítottak a lebombázott dél-libanoni hidak helyreállítási programjának. „Újból és újból célba fogjuk venni a Libanon déli részén levő objektumokat, hiszen folyamatos háborúról van szó” — ez a nyilatkozat ugyanazon a napon hangzott el Zippori izraeli hadügyminiszter-helyettes sajtókonferenciáján: a miniszteri tárcát hivatalosan még mindig Begin tölti be Ezer Weizmann emlékeztetésére lemondása óta. Lehet, hogy megkezdődött a Közel-Kelet ötödik háborúja — egyelőre részletekben?

Habib csomagja

A látványos frontátvonulás, a feszültség nagyfokú növekedése, egy robbanásveszélyes helyzet kialakulása bizonyos mértékig meglepetést kelthetett. Természetesen Libanonban megvannak a sokéves vagy sok évtizedes előzmények — ám éppen július elején némi enyhülés mutatkozott. Libanonban általában túszünetről határoztak; miután a jobboldali erők kivonultak Zahle városából, a szíriai arabközi erők feloldották a település blokádját; átkelőhelyet nyitottak Bejrút keresztnyitányok lakta keleti és mohamedánok lakta nyugati negyedei között. Beit Eddinben, Szárkisz libanoni államfő elnöksége összeült az Arab Liga négyes bizottsága (a szaúd-arabiai kuvaiti, szíriai külügyminiszter, valamint az arab testület főtitkára), hogy kidolgozza a hat esztendő tartó polgárháborús válság rendezésének menetrendjét. Senki sem várta, hogy egy csapásra minden megoldódhat Libanonban, de úgy tűnt: megkezdődhet a nemzeti megbékélés bonyolult feltételeinek kialakítása.

Néhány nappal később, július 10-én Philip Habib, az amerikai elnök külön megbízottja megkezdte harmadik közvetítő körútját. Már a Szárkisz elnök társaságában elköltött munkavacsora során Habib közölte, hogy Washington támogatja a négyes bizottság békéltető tevékenységét s átnyújtotta az ezzel kapcsolatos amerikai rendezési elképzeléseket. (Ezek hivatalos formában nem láttak napvilágot, annál több értesülés szivárgott ki a részletekkel kapcsolatban. A hírek szerint egy szíriai-izraeli fegyveres összeütközés elhárítása mellett az amerikai diplomáciai több szakaszos terv végrehajtását irányozta elő Libanonban. Ennek főbb elemei: 1. Fegyvernagyváltás az 1982-ben esedékes libanoni elnökválasztások megfelelő előkészítésére. 2. Cselekvőképes kormány megerősítése s egyúttal a kormányhad-sereg átszervezése. 3. A szíriai arab békefenntartó erők fokozatos kivonulása. 4. A központi kormány ellenőrzésének helyreállítása az ország egész területén, beleértve a déli határvonalakat. 5. A libanoni belső válság, illetve a palesztin kérdés szétválasztása egy olyan, homályosnak tűnő ígéret alapján, miszerint Washington a rendezésben belül „házat kíván a palesztinok számára”.

Felémás terv, amelyet sokféle-képpen lehet értelmezni vagy félreértelmezni s amelynek esetleges megvalósítása során perdöntő, hogy milyen sorrendben követnék egymást a különböző lépések. Egyetlen példa: vajon előbb vonják ki az arabközi erőket s utána tennék kísérletet Haddad ör-

MENAHEM BEGIN PHILIP HABIB

Taktikai húzásai nem okvetlenül fedik egymást

nagy szakadár „Szabad Libanon”-jának felszámolására és a kormánycsapatok valóságos szuverenitásának biztosítására. Vagy fordítva, egy konszolidált, egységes, igazi és megnyugtató központi hatalommal rendelkező országot hagynának el a zöldsíkosok? A libanoni tárgyalási mechanizmusoknak és a Habib-misszióknak mindenesetre új eleme volt, hogy az amerikai elnöki különmegbízott ezúttal a baloldal néhány képviselőjével is találkozott.

Az arab világban egekben más figyelemreméltó fejlemények is történtek. Bagdadban nemzetközi konferencia ülésezett, amely szolidaritását nyilvánította Irakkal, a reaktorbombázás kapcsán.

Döntetlen, döntéssel

Izraelben, a választások után tisztázódtak az erőviszonyok, az általános bizonytalanság fennmaradásával. Az egy mandátummal rendelkező Polgárjogi Mozgalom (képviselője a nagy tekintéllyel rendelkező, két évvel ezelőtt Budapestre is ellátogató Sulamit Aloni asszony) csatlakozott a szociáldemokrata Máaráchhoz, így módon 48:48-ra alakult az új kneszsetben Begin, illetve Peresz híveinek száma. A döntetlen ellenére mégis Begin ment az elnökhöz (Izraelben így nevezik a kormányalakításra való felkérést). Neki ugyanis nagyobb az esélye, arra hogy a vallásos pártok, a Nemzeti Vallásos Párt, a szefárdokat képviselő Tami és az ortodox, szélsőséges Agudat segítségével összesen 61 képviselővel kabinetet alakíthasson. Ez a lehető legkisebb kormányképes többség, már egy képviselő lemorzsolódása is gondot okozna. Kérdés tehát, hogy a rendelkezésre álló kétszer három hét alatt mennyiben sikerül Beginnek megszerveznie a kormánytöbbséget. Még indokoltabb kérdés: mennyire ígérkezik tartósnak egy ilyen koalíció? A vallásos irányzatok, ugyanis, oly módon akarják kiegyenlíteni veszteségeiket, hogy még több követeléssel állnak elő. (A nyári időszámítás bevezetésének végeleges elvetésétől a szombati tömegközlekedés megszüntetéséig, még ott is, ahol eddig létezett, például Haifa környékén s lehetne sorolni más példákat is.)

Beginnek azért sem egyszerű a kormányalakítás, mert a választások előtt adott gazdaságpolitikai ajándékokért most kell megfizetni a számlát. Az infláció átmeneti, szándékos és mesterséges lefékezésére után, most valóban egymást követik az áremelések. Ami abban az esetben is gondot jelent, ha

biztos négyéves mandátummal ülne a nyeregben. Így azonban mind több szó esik újabb szavazásról, rendkívüli választásokról. (A Máarách nyilván azon dolgozik majd, hogy a jövő évi helyi választásokkal egy időben újabb parlamenti választásokat is tartsanak.)

Új hadijelentések

Ilyen képet mutatott a Közel-Kelet, az arab világ és Izrael, amikor kezdetét vette a harci cselekmények újabb veszélyes eskalációja és ismét mindennaposak lettek a hadijelentések. Habib még Libanonban tartózkodott, amikor július 12-e és 15-e között három nagy erejű izraeli légitámadás érte a fővárostól délre fekvő libanoni területeket. Összesen csaknem nyolcvan halott maradt a romok alatt, a súlyos sebesültek száma ennek többszörösét tette ki. A palesztin ellenállás azzal válaszolt, hogy rakétatűz alá vett két izraeli határ menti települést, Kirjat Smónét és Nahariya tengerparti üdülőhelyet. Összesen 270 lövedék csapódott be részben Izraelben, részben a Haddad fennhatósága alatt álló ütközőövezetben. Három halottal és 32 sebesülten ezt a támadást jellemezték a legkomolyabbnak Izraelben az 1973-as negyedik háború óta. Hír érkezett egy merényletről is: életét veszítette a Sinai-félsziget megszállt zónájában levő Rafah izraeli katonai parancsnoka s öt rendőr, illetve katona megsebesült. Következett Bejrút nyugati negyedeinek bombázása, 1978 óta első ízben érte légitámadás a libanoni fővárost. Támadás ért többek között két palesztin tábort és célba vették a palesztin ellenállás több központi irodáját is. Háromszáz halottról és hétszáz sebesültről szóltak a jelentések, amelyek szerint Bejrút „földrengés utáni” képet mutatott. A „hidcsata” során a Litani, Zahraní és Hasbani folyókon átvezető útvonalak megsemmisítésével elvágták egymástól Libanon különböző körzeteit. Találat érte a Szidon közelében levő olajfinomító tartályait, valamint az olajvezetékét is. (A támadást 12 izraeli F-15-ös és Phantom harci gép hajtotta végre, több hullámban. Izraeli források szerint nem szenvedtek veszteséget, a palesztin hírgyűnökség két gép lelövését jelentette.)

A következő palesztin akcióra földrajzilag egy másik térségben került sor: ezzel kapcsolatban ismét ellentmondóak a jelentések. Izraelben bejelentették, hogy jordániai területről lőtték izraeli célpontokat. A palesztinok viszont azt közölték: a Jordán nyugati

5. háború?

Remények és bombák

partjáról, az izraeliek által megszállt területről indult ki ez a kommandóvállalkozás. Megint izraeli légitámadás, partraszállási kísérlet, szárazföldi és tengeri erők összehangolt tüzérségi támadása dél-libanoni területek ellen s a felsorolásnak nem a tüzet szüntess — csupán a lapzártá kényszere vet véget. Amellyel — sajnos — aligha apadnak el a hadijelentések.

A világsajtó természetesen nem keveset foglalkozik a „júliusi rejtély”. Azzal, hogy a biztató kezdet után miért éleződött ki ilyen mértékben a feszültség? A legtöbb kommentátor azon a véleményen van, hogy — kül- és belpolitikai okok következtében — Begin miniszterelnök mindenképpen meg akarja hiúsítani a libanoni válság rendezését. Szinte már hagyományos 1975-76 óta, hogy amint a libanoni jobboldal késznek mutatkozik egy kompromisszumra, bombák robbannak. (A kibontakozás első mozzanataként a keresztény jobboldal ugyanis átnyújtott Szárkisz elnöknek egy dokumentumot, amelyben kötelezi magát az Izraellel kialakított együttműködés megszakítására.)

Szükségállapot

A közvetlen okot persze a palesztin mozgalom fegyveres libanoni jelenléte szolgáltatta a támadásokra a névleg szuverén libanoni állam területén. Valójában azonban egy fávlati libanoni-palesztin-szíriai együttműködés lehetőségét szeretnék megakadályozni, amelyet esetleg Szaúd-Arábia, Kuvait és mások korlátozott támogatnának az arab világ konzervatív erői közül is.

(Az Egyesült Államoknak pedig legalábbis fontolóra kellene vennie, hogy vajon globális érdekei ebben a tekintetben megegyeznek-e minden részletben az izraeli elképzelésekkel? Az Egyesült Államok és Izrael között nyilván nem alapvető nézeteltérések vannak, de hatalompolitikai és taktikai húzásai nem okvetlenül fedik egymást. Ez az oka az enyhé zavarnak a Biztonsági Tanács vitájában, vagy az F-16-osok szállítása körüli huzavonának.) Begin, a kormányalakítási alkudozásokra, az esetleges újabb választások kiírására gondolva nem idegenkedik egy újabb „nemzeti szükségállapot” megerősítéséről, a libanoni rakétaválság folytatásától egy „bombaválság” formájában. Ez utóbbi a kész helyzet teremtésével szűkítheti az amerikai közvetítés mozgásterét is — jöllehet az sohasem akart megszabott határokon túlmenni. A júliusi „frontátvonulás” még nem ért véget.

RETI ERVIN

Szélesebb érdekek

Koszovói következtetések A realitások védelmében

Négy hónappal a tragikusra fordult pristinai események után változatlanul Koszovo Jugoszlávia első számú belpolitikai problémája. A legfelsőbb párt- és állami szervek nagy higgadtsággal, az okokat feltáró szándékkal elemzik a történeteket, minden összetevőt megvizsgálják a helyes következtetések levonására. Mindenekelőtt az a szándék vezeti őket, hogy a belső és külső bomlasztó tényezőkkel szemben megóvják a soknemzetiségű szövetségi állam egységét, hiszen nyilvánvaló: azok, akik Jugoszlávia destabilizálására törekusznak, ezen a ponton igyekeznek nehézségeket támasztani.

A gazdasági környezet

Az ország irányítóit természetesen a belső rend és biztonság megszilárdítása foglalkoztatja elsősorban, de ugyanúgy tekintetbe veszik a nemzetközi tényezőket. Jugoszlávia az európai egyensúly egyik számottevő eleme; nemzetközi szereplése a világban is nagy felelősséget ró reá. Ilyen módon, ami ott történik, úgyszólván senkinek sem közömbös, még kevésbé a közvetlen szomszédoknak. Ezek reális nemzeti érdekeik figyelembevételével elsődlegesen érdekelték a jugoszláviai stabilitás megszilárdításában, abban, hogy Jugoszlávia prosperáló, problémáktól mentes jövőt alakíthasson ki magának.

A Koszovóban márciusban és áprilisban történeteknek egyelőre államrendészeti vonatkozásairól számolt be néhány hete Franyo Hrljevic szövetségi belügyminiszter a törvényhozásban. Az utólag elkészített részletes mérleg szerint Pristinán kívül tizenegy faluban tizenhat tüntetést szerveztek, a résztvevők közül többen fegyverrel rendelkeztek. Az összecsapások nyomán nyolc tüntető és egy rendőr meghalt, 257 tüntető és 133 rendőr megsebesült. A vizsgálat első szakaszának a lezárultával 506 személy ellen indították bűnvádi eljárást, köztük 287 ellen tüntetésben való közreműködés miatt, 37 ellen azért, mert támogatást nyújtottak a rendezvényeknek és 154 ellen titkos szervezkedésért. A számok mutatják, hogy korántsem spontán, váratlan események hatására kirobbant feszültségről van szó, hanem valóban tudatosan, meghatározott célokra irányuló megmozdulásokról.

A háttér kétségtelenül rendkívül bonyolult. Számításba kell venni Jugoszláviának a válságos világ-gazdaságban mind nehezebbé váló körülményeit, miképpen kétségtelenül a nemzetiségi viszonyokra is gondolni kell. A gazdasági tényezőkben alighanem az inflációnak van számottevő szerepe. Európa

mény valuta gyarapítási lehetőségeit, súlyosbítja a pénzügyi elszámolások feltételeit.

Nyilvánvaló, hogy a szövetségi állam romló gazdasági viszonyai fokozottan érezhetőek a viszonylag elmaradottabb körzetekben, így Koszovóban is. Annak ellenére, hogy a hat szövetségi köztársaság mindent megtesz — gyakran még erjén felül is — az autonóm terület erőteljes támogatására. A koszovói költségvetést hetven százalékban öt más köztársaság táplálja (Koszovo Szerbiának a része), és a szövetségi fejlesztési alapból, amelybe mindenki jövedelmének

mi tapasztalat és összehasonlítás alap — az albán határ zárt volta következtében — nem lévén, a demagóg jelszavak megtévesztő hatása nagyobb. A márciusi és áprilisi események szervezői mindezekelőtt az albán nacionalizmusra építettek, kettős követeléssel: egy úgynevezett minimállal és a maximalistával.

A minimalista azt a követelést tűzte a zászlajára, hogy a koszovói autonóm terület lakosságának viszonylag magas száma miatt (kétfélmillió körül) kapja meg Jugoszlávián belül a különálló szövetségi köztársaság státusát, tehát Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Bosznia-Hercegovina és Crna Gora mellett hetedikként csatlakozhassék a föderációhoz. Belgrád ennek az igénynek nem tehet eleget, mert a nacionalizmus és a sovinizmus láncreakcióját indítaná el, a szélsőségeket hasonló követelésekre buzdítaná, ami a szövetségi állam bomlasztására irányuló törekvéseket erősítené. Másfelől voltaképpen jogalapja sincs ennek a követelésnek, hiszen Koszovo, jöllehet autonóm területként a Szerb Köztársaságnak a része, gyakorlatilag a köztársasági státusnak minden ismervével rendelkezik: az 1974-es alkotmány alapján saját kormánya van, nemzeti képviselők, alkotmánybírósága, a Jugoszláv Kommunista Szövetségén belül önálló pártszervezete, igazságügyi szervei. Az úgynevezett minimalisták igénye tehát már formai szempontból is megalapozatlan.

Másképpen áll a helyzet a maximalistákkal. Ezek azzal az államromboló szándékkal lépnek föl, hogy Koszovót egyszerűen csatolják Albániához, sőt vele együtt Macedóniának és Crna Gorának bizonyos albánok lakta területeit is. Ezzel az a helyzet állna elő, amelyet a fasiszta Olaszország a második világháború korszakában egyszer már megteremtett: „Nagy-Albániát” alakítanának ki. A sovinizta törekvésnek az a különös történelmi grimasza, hogy ezzel Koszovo albán többségű lakossága nem nyerne, egyértelműen veszítené. Minden létező és komoly gazdasági gond ellenére a jelenlegi koszovói életszínvonal legalább háromszorosa, ha nem négyszerese az albániainak; a hatalom jellege összehasonlíthatatlanul demokratikusabb. E követelés felbukkanásában mutatkozik meg a történelmi tapasztalat és a személyes élmény teljes hiánya.

Időzavar nélkül

Albánia, amely változatlanul az általa „revizionistának” minősített Jugoszláviát tartja az egyik legfőbb ellenségének, hivatalosan tagadja, hogy bármi köze is lenne a koszovói zavargásokhoz, kizárólag jugoszláviai belső feszültségekre vezeti vissza a történeteket. A tények mindazonáltal a jugoszláv vezetés ama tétéleit látszanak igazolni, hogy a belső gazdasági-társadalmi feszültség felhalmozódásával párhuzamosan ilyen külső ösztönzés is szerepet játszott a helyzet kiéleződésében.

A kérdés átfogó és nemzetközi kihatásaiban igen bonyolult. A sok más irányú feszültség kölcsönhatásaitól szenvedő Európa egészének az érdeke, hogy Jugoszlávia higgadtn, időzavar nélkül nézhessen szembe gazdasági és egyéb problémáival, egészükben megőrizhesse azokat a vívmányokat, amelyeket még Tito elnök korszaka hozott létre, és amelyeket az utódok nagy körültekintéssel tovább építenek.

VÁRKONYI TIBOR

JUGOSZLÁVIA A TÉRKÉPEN

Nagy higgadtsággal elemzik a történeteket

egészében jelenleg Jugoszlávia kénytelen szembenézni az egyik legsúlyosabb inflációval. A pénzromlás mértéke tavaly elérte a negyven százalékot, és 1981 januárjában további 8,1 százalékos áremelkedést mutattak ki. A nemzetközi Valuta Alap újabb 2,2 milliárd dolláros kölcsönt biztosított a szanálás előmozdítására.

Minimális, maximális

A szövetségi kormány stabilizációs programja hozott már eredményeket. A fizetési mérleg hiányát 1979-ben sikerült 3,7 milliárd dollárral csökkenteni, 1980-ban már valamivel szerényebben, de ekkor is további 2,3 milliárd dollárral. Mindemellett a hivatalos becslések ma is 17 milliárd dolláros összegre taksálják a külső adósságokat. A mind nehezebb nyugati értékesítési gondok miatt 1980-ban fordulat következett be Jugoszlávia külkereskedelmében. 1979-ben az ország exportjának 45 százaléka ment a nyugati piacokra és 38,5 százaléka a KGST-tag-államokba. Tavaly, vagyis 1980-ban már a KGST-é volt az elsőbbség 42 százalékkal, és a nyugati kivitel 39 százalékra esett vissza. Ennek az irányzatnak az alakulásában bizonyosan szerepet játszott, hogy Jugoszlávia megfigyelői minőségben is mind fokozottabban kapcsolódik be a KGST-együttműködésbe, ami bizonyos stabilitást ad az ingadozó, pontosabban romló nyugati piaci viszonyokhoz képest. Ugyanakkor a súlyponteltolódás szűkíti a ke-

körülbelül két százalékát fizeti be, Koszovo egy maga 45 százalékban részesül. Félrevezetők következtésképpen azok a nyugati állítások, amelyek szerint az albánok lakta terület Jugoszlávia „mostohagyemeke” volna, nem áldoznak kellőképpen a fejlesztésére.

A gondok mindazonáltal tagadhatatlanok. Csak éppen nem a politikai mellőzésből, hanem társadalmi összetevőkből, sajátos fejlődési tényezőkből fakadnak. Európában, ahol általános irányzat a születési arányszám csökkenése, Koszovo szinte „harmadik világnyi” szintet tart fenn: az évi népességszaporulat immár tartósan 2,6 százalékos. Az előző népszámlálás (1971-ben tartották) a terület albán lakosságát 1,7 millióban állapította meg, az össznépesség 73 százalékában. A közelmúltban tartott census eredményeit még nem dolgozták fel, de abban máris bizonyosak, hogy az arányok további eltolódásokat mutatnak.

A kiugró népességnövekedés azt jelenti, hogy a lakosság többsége fiatal; ez ad magyarázatot arra is, hogy Pristinában található egész Jugoszláviának a harmadik egyeteme. Oktatási lehetőségekben nincs hiány, a koszovóiak talán még előnyösebb helyzetben is vannak az ország ifjúságának átlagához képest, csak éppen a helyi gazdasági fejlettség nem nyújt elegendő alkalmat a diplomák hasznosítására. A munkalehetőségek szűkössége a fiatalok körében teremt meg a legkönnyebben az elégedetlenség feltételeit.

Ebben a társadalmi közegben viszonylag egyszerűbb is a bomlasztó tevékenység serkentése. Történel-

A múltat teljességgel bevalani Görögországban sem könnyű feladat. Athéni történészek és laikusok, szakértők és érdeklődő értelmiségiek szinte egyfolytában vitáznak a náciellenes Nemzeti Felszabadítási Frontról (görög rövidítése: EAM), a második világháború harcairól és a polgárháborúról. A Felszabadítási Front alapításának negyvenedik évfordulójához kapcsolódva néhány héttel ezelőtt a parlament is napirendre tűzte a „résistance”-t, amely egyébként a legkiterjedtebb mozgalmak közé tartozott a náci megszállta Európában.

Múlt és jelen

A parlamenti vitában figyelemreméltó „koalíció” alakult ki. A nemzeti ellenállás teljes elismerése, ennek jogi kodifikálása mellett foglalt állást mindegyik párt — a kormányzó Új Demokrácia kivételével. A legnagyobb ellenzéki csoportosulás, a Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASOK) képviselői, a kommunisták, valamint a meglehetősen összehúzóerősödött Centrum Párt politikusai egyaránt az ellenállás érdemeit emelték ki. Az Új Demokrácia velük szemben egyedül maradt, jelölve annak, hogy a „régiság” nemzeti konzervatívok máig meghatározzák a párt társadalmi-ideológiai profilját. (Az egyik hadügyminisztériumi államtitkár a kommunisták irányította ellenállási mozgalomról szólván csupán a „vérontásokat” tartotta említésre méltónak.)

Veleséges ellentétben a görög politikai élet egyik kiemelkedő egyénisége, a fasiszták ellen fegyverrel is harcoló Kanellopoulosz az EAM elévülhetetlen történelmi érdemeit húzta alá, s bár érzékeltette, hogy a szoros értelemben vett baloldal nem minden értékítéletével ért egyet, emelkedett stílusban figyelmeztetett arra a történelmi tényre, hogy Görögország élethalál-küzdelmében az EAM hozta a legtöbb áldozatot, és „a halottak tisztelete az igazságosság parancsa”. A régmúlt mellett a közelmúltól is szót ejtett Kanellopoulosz, sürgetve, hogy töröljék el a katonai-junta egyik szégyenteljes, máig érvényben levő rendelkezését. Az ezredesek — 1967-es hatalomrajutásuk után — a „biztonsági egységeket” kikiáltották ellenállási szervezetnek, ami enyhén szólva kegyeletsértő, bántja a nációkkal bátran szembeforduló hősök emlékét.

A parlament történelmi vitájára kialakult „koalíció” ideiglenesnek bizonyult. A pártok már jó ideje versengenek egymással, s nemcsak a múltat, hanem a jövőt is faggatják: mi lesz összességében a választásokon? Az ezredesek 1974-es bukása óta most rendezik meg a harmadik parlamenti erőpróbát, s biztos, hogy ez nem a szövetezősek, hanem a parázs viták ideje. A választások téje kérdés formájában röviden megfogalmazható: a konzervatív Új Demokráciával szemben képes-e alternatív ellensúlyt alkotni Papandreu baloldali szociáldemokrata mozgalma. A görög politika elemzői 1974 óta ilyen irányú mozgást vélnek felfedezni. Hiszen közvetlenül a tábornoki diktatúra bukása után a polgári demokrácia újjászülésének eufórikus hangulatában Karamanlisz pártja vetélytársait megelőzve abszolút többséget szerzett. Am a hatalom gyakorlása koptatja a lelkesedést, fáradékonyt okoz: az Új Demokrácia 1977-ben már nem tudta megismételni sikerét. Tizenhárom százalékot veszítve már csak a szavazatok 42 százalékát kapta meg. Eközben a PASOK előretört: immár az ál-

lampolgárok egynegyedét állította maga mellé, lényegesen csökkentve Karamanliszék fölényét.

Tovább erősödik-e a Pánhellén Szocialista Mozgalom és gyengül-e az Új Demokrácia — ez tehát a görög képlet alapkérdése, bár jelentőségét a francia típusú elnöki rendszer valamennyire csökkentti.

Az Új Demokrácia egykori vezetője, Karamanlisz államfő korántsem protokolláris funkciókat tölt be, s ráadásul változatlanul az ország egyik legtekintélyesebb politikusa.

Az Új Demokrácia mindamellett érzékelhetően tart a PASOK-tól.

Görögország

A harmadik

Őszi választás előtt

Viták a NATO-ról

KARAMANLISZ (BALRÓL) ES RALLISZ

Francia mintájú összecsapás

A Karamanlisz örökébe lépő Rallisz kormányfő óvatosan nyilatkozott: „Nem hiszem, hogy Papandreu megnyeri a választásokat. Nekem úgy tetszik, mindez sok hűhó semmiért. Az erőpróbaig perze még sok minden történhet, jó és rossz egyaránt.” Hogy az Új Demokrácia szempontjából „rossz” ne történjék, július legvégén a párt korifeusai elásták a csatábárdot. A konzervatív szárny vezetője, Averoff hadügyminiszter az elmúlt években igencsak féltékenyen pillantott a liberálisabb beállítottságúak vezetőjeként emlegetett Rallisz miniszterelnök sikereire. Ez utóbbi 1980 tavaszán csak hajszállal előzte meg Averoffot a miniszterelnöki bársonyszékért folytatott küzdelemben, és az athéni sajtó egyszer-egyszer megpendítette azt a lehetőséget, hogy a hadügyminiszter mintegy bosszúból Rallisz kormányfő kiszorítására törekszik. A találgatásoknak az Új Demokrácia rendkívüli kongresszusa vetett véget, amikor is maga a kormányfő közölte, hogy Averoff a miniszterelnök második helyettesévé lép elő (az első helyettes az államfő egyik bizalmasa), és az egész gazdasági szektor ellenőrzését rábízzák, miközben megtarthatja a hadügyi tárcát is. Rallisz kormányfő és a miniszterelnökhelyettes hadügyminiszter közfoglása az Új Demokrácián belül, legalábbis kifelé formálisan, helyreállította a párt egységét, a liberális és konzervatív szárny a személyi és egyéb ellentéteket félretéve folytatja választási hadjáratát a legveszélyesebbnek ítélt vetélytárs, a PASOK ellen.

A konzervatívok féltelmének egyik forrása, hogy Mitterrand sikere Európa-szerte növelte a szocialista-szociáldemokrata pártok tekintélyét és a párizsi hatás elérhet egészen Athénig. Andreasz

Papandreu az elmúlt években mindenestre teljesen otthonossá vált a Szocialista Internacionálé soraiban. A vele rokonszenvezők úgy fogalmazzák, hogy szinte „európaizálta” a PASOK-ot. Ha voltak vadhajtások, azokat lenyegegette, ő maga pedig iparkodik cáfolni mindazokat, akik „politikai fantasztának” tartják.

Erőpróba

Papandreu állja a választási harcát, s valamelyest mérsékelte korábbi, meglehetősen éles szóhasználatát. Nyilvánvalóan az erőpróba hatása alatt követelte június elején az akkor még csak hadügyminiszter Averoff menesztését, arra hivatkozva, hogy a hadügyek gazdája választási megfontolásból verte nagydobra az állítólagos puccskísérleteket.

(Averoff interpretációja szerint szélsőjobboldali, fasisztabarát tisztek egy csoportja összeesküvést szőtt a polgári demokrácia megdöntésére. Papandreu viszont úgy értelmezte az elmondottakat, hogy a hadügyminiszter csupán a választóknak kívánta diktatúraellenes, szélsőjobboldali fertőzéstől mentes pártként beállítani az Új Demokráciát, ezért szólt részletesen a puccskísérletről. Annyi valószínűleg tény, hogy a hadsereget még mindig nem tisztították meg teljesen a juntabarát tisztektől.)

A választási csatában összefonódik a kül- és belpolitika, ami egészen természetes. A PASOK vezére híres arról, hogy élesen NATO-ellenes; az atlanti szervezetet számtalanszor ostromozta már, kifejtve azt a véleményét, hogy a NATO-keretek csorbították az ország nemzeti függetlenségét. Ral-

lisz pártja egy-két hónappal a választások előtt ügyes húzással (leállította a támaszpont-szerződésről, a bázisok fennhatóságáról és a pénzügyi részletekről folyó tárgyalásokat különböző vitákra hivatkozva. (Az egyezményt nyilván aláírják majd a választások után, az erőpróba előtt viszont a választók széles rétegei rokonszenves intézkedésnek tarthatják a tanácskozások ideiglenes felfüggesztését.)

Kettős párbaj

A bel- és külpolitika szorosan összefonódik egy másik választási vitatémával: a közös piaci tagságtól a kormány párt Görögország gyors felemelkedését várja. A baloldali ellenzék — és ezen belül a PASOK — viszont egyértelműen elítéli a csatlakozást az EGK-hoz, és élénken ostromozza a brüsszeli intézményeket. A vádak: az integráció kiárusítja az országot a multinacionális társaságoknak; a verseny következtében elsorvasztja a görög iparban meghatározó szerepet játszó kisüzemeket; tönkretesz a mezőgazdasági kistermelőket, nem csökkenti, hanem felfelé emeli az árakat; a mezőgazdasági kistermelőket, nem csökkenti, hanem felfelé emeli az árakat; a mezőgazdasági kistermelőket, nem csökkenti, hanem felfelé emeli az árakat. A végletes beállítás ugyancsak a választásoknak tulajdonítható: az EGK-tagságnak a görög nemzetgazdaságra gyakorolt előnyei és hátrányai bizonyonnyal csak hosszabb idő elteltével, kiegyensúlyozott elemzés után mérhetők föl. Papandreu azt mondja, ha győz, népszavazást rendez a tagságról és így hívja haza Görögország képviselőit Brüsszelből. Ha történetesen valóban sikert aratna a PASOK, nagyon elképzelhető, hogy Papandreu végül is amolyan brit munkáspárti „megoldást” találna, tehát az adott pillanatban kiterne a közös piaci tagság felszámolása elől.

Az európai szociáldemokraták balszárnyán elhelyezkedő PASOK és az egyben-másban a gaulleistákra emlékeztető konzervatív Új Demokrácia erőpróbája francia mintájú összecsapást ígér. A jelek azonban arra mutatnak, hogy a fontos nemzetközi és hazai kérdéseket önmaguk között sem mindig egyformán megközelítő kommunisták és a PASOK baloldali koalíciója, „népfrontja” kevésbé valószínű. Nem nagyon zavarják a két nagy párt összecsapását az önmagukkal meghasonlott és az elmúlt években ugyancsak összehúzóerősödött centrális sem. Marad tehát az Új Demokrácia és a PASOK párbaja.

MARTIN JÓZSEF

Már nem szellemváros

A „Kambodzsa-konferencia”

Fegyveres provokációk

A nagy tekintélyű párizsi világlap, a Le Monde havi folyóirata, a Le Monde Diplomatique júliusi számában elemzést közölt Kambodzsaról. Egyebek között azt írta, hogy ez a nemzet, amelyre nemrég még a népszerűség és a betegség veszélye nehezedett, népe kitartásának és a nemzetközi segítségnek köszönhetően feltámadt.

Emelkedés a pokolból

„Országszerte egymást követik a házasságkötések, amint az a vörös khmerek uralma előtt szokásban volt. A halál és a szenvedés évei után a visszatérés a normális élethez robbanásszerűen megnövelte a születések számát. A buddhista szertartások újra a hagyományos pompával folynak, újjáépültek a lerombolt pagodák. A pénz nélküli gazdasági rend négy esztendeje után újra bevezetett pénznem, a riel életre keltette a piacot. A thaiföldi eredetű csempészárúk tömege jóvoltából Phnom Penh és Battambang piaci tele vannak külföldi áruval. Phnom Penh — a két évvel ezelőtt még néma és ijesztő fantomfőváros — utcái mentén egymást érik az üzletek: pékek, fényképezők, fogászok, rádió- és autójavítók. A nemrég még néptelen szellemváros lakosságát ma félmillióra becsülik, az emberek reggelente autók, motorkerékpárok, vontatók, kamionok zajára ébred.

1970 előtt Kambodzsában 2,4 millió hektáron folyt mezőgazdaság. Ez a terület a vörös khmer uralma alatt 700 000 hektárra zsugorodott. 1980-ban a megművelt terület nagysága 1,3 millió hektárra növekedett és a kormány reméli, hogy idén ez további 350 000 hektárral gyarapszik. Mindez az élelmiszerellátás szempontjából döntő jelentőségű.”

A lap szigorú tárgyilagossággal beszámol a negatívumokról is. Nyomasztó a hiány az értelmiségiek és a szellemi foglalkozásúak körében (ez a vörös khmer rémuralom bűne: 21 ezer tanítóból 2700, 2300 középiskolai tanárból 210, 700 főiskolai tanárból 8, 700 orvosból és gyógyszerészből 70 maradt életben), virágzik a fekete piac, a helyreállt közigazgatással együtt növekszik a bürokrácia is, az üzemek újra megindult termelését erősen akadályozza nemcsak a nyersanyaghiány, de a rossz szervezés is. A negatív jelenségek zöme azonban olyan, amellyel nemcsak a pokolból felemelkedő Kambodzsa, de a boldogabb sorsú és nála fejlettebb, sőt a legfejlettebb országoknak is meg kell küzdeniük.

Kambodzsa rettenetes szenvedések után a konszolidáció útján van. Nehéz tehát józan ésszel meg-

uralom megdöntése óta előkerült bizonyítékok megerősítették azt a korábban csak feltételezett adatot, hogy az áldozatok száma 3 millió körül jár (Kambodzsa lakossága eredetileg 7 millió volt). Sőt megírták azt is, hogy 1978 végén az amerikai szenátus 80 tagja, McGovern szenátor vezetésével memorandumban szólította fel Cartert: kezdeményezzen az Egyesült Államok közelebbi katonai intervenciót, hogy véget vessen az iszonyatos népirtásnak Kambodzsában.

Ehhez azonban végül is Vietnam adott segítséget. Miután a

szágaival — Vietnam korábban több ízben ajánlotta fel az ASEAN-országok mindegyikének a jószomszédi viszonyt és a békés együttműködést — ezért javasolják a kambodzsai-thaiföldi határ mentén szemben álló erők visszavonását és lefegyverzését, s tárgyalások megkezdését. A manilai értekezlet kapcsán Waldheim kijelentette: az ASEAN munkacsoporthoz kíván létrehozni, hogy tárgyalásokat kezdjen Vietnammal.

Washington és Peking azonban határozottan ellene van a tárgyalásnak (Kína csak néhány napja utasította el ismét Vietnam újabb tárgyalási ajánlatát). Arról pedig, hogy a Thaiföldön a kambodzsai határ mentén felsorakozott vörös khmer bandákat lefegyverezzék, hallani sem akarnak. Ellenkezőleg. Nyilvánosságra kerültek olyan információk is, hogy Haig amerikai külügyminiszter júniusban Pekingben ígéretet tett volna további fegyverszállítványok küldésére, a „vörös khmerek számára”. Eszerint abban állapodott meg, hogy „a dolog kényes volta miatt” a fegyverek közvetlen eljuttatását Pol Pot bandáinak Kína vállalná magára.

Sőt kiszivárgott olyan értesülés is, amely szerint Washington és Peking „szívesen látná”, ha Pol Pot fegyveresei olyan erővel törnének be Kambodzsába, hogy birtokba vehetnék az ország egy részét és ott ismét a vörös khmer kormány vehetné meg a lábát.

E tények ismeretében nem szorul magyarázatra, hogy Kína és az Egyesült Államok — miután sugalmazta az ASEAN-országoknak a kezdeményezést a Kambodzsa-konferencia összehívására — miért helyezkedett szembe magán a konferencián az ASEAN határozati javaslatával. Ez utóbbi, bár tele volt ellentmondásokkal és az érintettek számára elfogadhatatlan, mert beavatkozik Kambodzsa belügyeibe — mégis nyitva hagyott némi rést a békés, tárgyalásos megoldásra.

Tűz a határokon

De a diplomácia tényeinél jobban tanúskodnak a Kambodzsa-konferencia igazi szándékairól az éppen ezekben a napokban megélt határ menti fegyveres provokációk. Július 6. és 15. között kínai hadihajók többször behatoltak Vietnam felségvizeire, és tüzpárbaft kezdtek a parti őrhajókkal. A két ország szárazföldi határán pedig Lang Son, Cao Bang és Hoang Lien Son tartományban kínai határőr-alakulatok vietnami területre léptek és tüzeltek a földence dolgozó parasztoakra. A támadásokat minden esetben ágyútűz előzte meg.

A thaiföldi-kambodzsai határon július első felében thaiföldi repülőgépek 26-szor repültek be Kambodzsa fölé, a tüzérségi átlövések esete ennek többszöröse volt, és naponta verték vissza Pol Pot-ista fegyveres egységek behatolási kísérletét Kambodzsába.

Nem kerülhette el az érintettek figyelmét az sem, hogy Szaharavin admirális, a thaiföldi haditengerészeti flotta parancsnoka éppen azokban a napokban járt Pekingben, hogy a két ország hadiflottájának együttműködéséről tárgyaljon, amikor New Yorkban, az ENSZ-palotában összeült ez a bizonyos Kambodzsa-konferencia, amelynek állítólag a békés megoldás keresése lett volna a célja. Egy okkal több arra, hogy a közvetlenül érintettek joggalannak minősítsék és elutasítsák a Kambodzsa-konferenciát.

FÁBIÁN FERENC

BUDDHISTA SZERZETESK AZ 1981-ES NEMZETGYÜLÉSI VALASZTASON

Nehéz megérteni, mi szükség volt a konferenciára

érteni, mi szükség volt július második felében megszervezni az ENSZ-ben a Kambodzsa-konferenciát. Akik ezt szorgalmazták, kétségtelenül azzal a céllal tették, hogy a világszervezet fórumát — mint a legutóbbi évek során oly sokszor — ezúttal is a progresszív erők megzavarására, a retrográd törekvések segítésére használják fel.

Az eredmény, amit elérték, nagyon is kétes. A konferenciára az ENSZ-tagállamoknak csak mintegy fele küldött delegációt. Kevesebb, mint ahány a tavaly szeptemberben összeült közgyűlésen még amellel szavazott, hogy Kambodzsa ENSZ-helyét a bukott rezsim senkit nem képviselő „képviselőjének” tartásuk fenn.

Elküldte megbízottját a különös konferenciára például Ausztrália, amelynek közelebbi hónapokkal ezelőtt hivatalosan kijelentette: „Ausztrália nem ismerhet el továbbra is olyan visszatérítő rendszert, mint Pol Pot-é.” Sok, hasonlóan vélekedő kormányt lehetne még felsorolni, amely — ha mégis küldött képviselőt az ENSZ Kambodzsa-konferenciájára — ezt nyilvánvalóan csak az azt szorgalmazó Washington és Peking nyomására tette. Sőt még az Egyesült Államok ENSZ-megbízottja, Mc Henry is nemrég egy, az emberi jogokról elmondott beszédében éppen a Pol Pot-rezsim vérengzéseit hozta fel az emberi jogok legdurvább megsértésének példaként.

ASEAN — és mögötte

A mostani Kambodzsa-konferencián Jeng Sari — Pol Pot társa a vörös khmer rémuralmában és vérengzéseiben — megpróbálva megmenteni magát, arról beszélt, hogy kormányzásuk alatt „mindössze” 50 000 ember vesztette életét. Kommentárjaikban a nagy amerikai lapok is megírták: a vörös khmer

vörös khmer bandák heteken át egyre gyakrabban törtek be vietnami területre és a határ menti lakosságot a saját országukban bevezetett rémuralom gyakorlatával kezdték irtani, Vietnam közelebbi kormány nem maradhatott tétlen. Az azóta eltelt 2 év megnyugtató konszolidációs folyamata igazolta ezt a lépést. Kinek áll hát érdekében most a „Kambodzsa-ügyet” előráncigálni?

Az eredeti javaslatot a Kambodzsa-konferencia összehívására az ASEAN — Indonézia, Malaysia, Thaiföld, a Fülöp-szigetek és Szingapúr regionális tömörülése — tette. Már a konferencia megkezdése előtt, de főleg magán a konferencián azonban nyilvánvalóvá vált, hogy mögöttük Washington és Peking áll, mégpedig olyan törekvésekkel és „megoldási” javaslattal, amely az ASEAN-országoknak is szándéka és érdeke ellen van.

Az ASEAN alapítóokmánya világosan kimondja, hogy a tagországok tömörülésének gazdasági célja van. Washington és Peking viszont azt szorgalmazza, hogy ez az államszövetség vegye át Délkelet Ázsia kimúlt katonai szövetsége, a SEATO szerepét. Különösen azóta sürgetik ezt, amióta az Egyesült Államok távozni kényszerült Vietnamból. Kína pedig a vörös khmer uralom bukásával elvesztette befolyását Kambodzsában.

Csakhogya az ASEAN-országok közül egyedül Thaiföld mutat némi hajlandóságot erre a szerepre (Amerika befolyása a katonai támaszpontok révén, Kína pedig a földrajzi közelség miatt itt különösen erős). A többi vonakodik ettől. Az ASEAN-tagállamok külügyminiszterei közvetlenül az ENSZ Kambodzsa-konferenciája előtt Manilában úgy döntöttek: olyan megoldást javasolnak, „amely pozitív módon járul hozzá a megoldáshoz és lehetőséget teremt a tartós rendezésre”. Kinyilvánították azt a szándékukat, hogy békében akarnak élni Indokína or-

Agca

Szürke
Farkasok

AGCA A TARGYALOTEREMBEN
„Ellenséges szív fegyvert adott”

A carabinieri udvarias, de határozott: kurta géppisztolya jobb vállán himbálozik, ujja a ravaszon, bal kezével sorra vizsgálja az újságírók hajtókéra tűzött arcképes igazolványát. Egy másik csendőrtiszt — civilben — gyakorlott mozdulattal motoz az ajtóban. Legalább háromszáz carabinieri az épületen kívül és a római bíróság „Vittorio Occorsio” tárgyalótermébe vezető folyosón. A névadó már önmagában is baljós emlékeket ébreszt: Occorsio bíról éppen öt éve a nyílt utcán lőtte agyon az Új Rend nevű neofasiszta csoportosulás bérgyilkosa.

Aki miatt a példátlan méretű biztonsági intézkedések: Mehmet Ali Agca, a pápa merénylője. Sunyi tekintetű suhanc benyomását kelti, amikor hétfőn reggel bilincsbe verve öt carabinieri tessenkei be a tárgyalóteremben fölállított golyóálló fülkébe. Háromszáznál több olasz és külföldi újságíró, rádió- és televízióriporter kíséri figyelemmel a 23 éves török terrorista perét. Agca előtt mikrofon, a kabinban hangszóró. Szimultán tolmács fordítja Nicolò Amato köztársasági főügyész helyettes vádpontjait.

Bizonyításra tulajdonképpen nem lenne szükség: a tettest a merénylet színhelyén, kezében a még füstölő Browninggal fogták el a Szent Péter téren. Május 13-án, röviddel fél hat előtt dördültek el a lövések, miközben II. János Pál pápa nyitott gépkocsin körbejárva a hatalmas teret, megáldotta az egybesereglett hívőket. Az egyházfő hasfalába fúródott az egyik lövedék, s egy másik bal kezének kisujját horzsolta. Öt és fél óras bélműtéssel mentették meg az életét a római Gemelli-klinika orvosai. Rajta kívül találat ért két turistát: az amerikai Anne Ordre és Rose Halle azóta ugyancsak fölépült.

Agca ügyében a koronatanú egy ferencrendi apáca. Kihallgatásán Lucia Giudici megismételte: a merénylő mellett állt a tömegben, hirtelen előrántotta revolverét, egy pillanatra célzott, és három vagy négy lövést adott le a pápára. Utána nyomban menekülni akart, hogy kerekét oldjon Bernini remekműve, a hatalmas méretű oszlopcsarnok tövében. Am esetében a hasonlat nem vált be: úgy látszik, a világ legszebb terét övező kolonnádok óriási, kitért karokként csak a jó szándékú látogatók tömegét ölelik magukhoz. Ali Agcát az első megrökönyödésükből fölocsúdott hívők elfogták és átadták a rendőrségnek.

Magányos merénylő, vagy titkos összeesküvés által fölbérelt terrorista? A kérdés kezdettől fogva foglalkoztatja a világ közvéleményét. Annál is inkább, mert akkoriban, a gyilkossági kísérlet idején Itália népszavazásra készült. Mindössze négy nappal előzte meg a merénylet a referendumot, amely — a többi között — az abortusz-törvényről is döntött. Az olasz közvéleményben éles vita kerekedett a magzatelhajtásról. Az úgynevezett laikus pártokkal szemben az egyház képviselői — élükön a pápával — az érvényben levő törvény megszigorítása mellett szálltak síkra. Magasra csaptak a szenvedélyek. Ha a valóságos kereszties hadjáratot vezénylő egyházfőt elteszik láb alól, a gyanút könnyűszerrel ellenfeleire lehet terelni. Netán a baloldalra, a kommunistákra, akár csak a Vörös Brigádok esetében... (Ali Agca őrizetbe vételekor azt kiáltozta: „Palestini gerilla vagyok! Elvtárs vagyok!” A merényletről szóló első tudósítások a jobboldali sajtóban sietve szenzációt sejtettek.)

Akadát persze más magyarázat is. Vatikáni források szerint a május

első napjaiban Rómában tartott NATO-külgyminiszteri tanácskozás alkalmából Alexander Haig rövid kihallgatáson járt az egyházfőnél. Az amerikai külügyminiszter állítólag átadta II. János Pálnak Reagan elnök üzenetét. Ebben — egyebek mellett — a hivatalos Washington rosszállását fejezte ki a pápának egy korábbi, a szabadkőművesek működését szigorúan ostromzó beszéde miatt. Milánói ügyészek nem sokkal előbb leplezték le az időközben jókora botránnyá dagadt „P-2” titkos társaság ügyét. A jobboldali összeesküvés szála nemcsak az olasz hadsereg és államgépezet legmagasabb köreibé, hanem a tengerentúltra is elvezettek. A török terrorista megbízói tehát azok közül is kikerülhettek, akiknek érdekében áll Európa „lágy testén” a zavarok, a megfélemlítés légkörének fenntartása.

Abban ugyanis többé-kevésbé mindenki egyetért, hogy a kalandos életű, anatóliai születésű merénylő nem tartozik a magányos gyilkosok kategóriájába, bármi-ként is ragaszkodik ehhez a valóságában. Agostino Casaroli bíboros, vatikáni államtitkár június végén egy misén mondott szentbeszédében azt mondta: „Ellenséges szív — vagy szívek? — fegyvert adott egy ellenséges kézbe, hogy az egyház szívére, a pápára lőjön.” A La Repubblica kommentátora még tovább ment a következtetésekben: „Lényegében jobboldali összeesküvésről lehet szó, amely arra irányult, hogy Olaszországot káoszba taszítsa.”

Az első tárgyalási napon Agca egykedvűen hallgatta a tanúkat. Arcán akkor sem mutatkozott nyoma érdeklődésnek, amikor Pietro d'Ovidio ügyvéd, a hivatalból kirendelt védője — az olasz hatóságok ugyanis nem engedélyezték, hogy török jogászt fogadjon — formai okokra hivatkozva kifogást emelt a perrel szemben. D'Ovidio szerint az igazságügyi minisztériumnak fel kellett volna kérnie az esküdtszék — amelyben többek között két háziasszony, egy nyúltenyésztő, egy mérnök és egy nyugdíjas is helyet foglalt — a per lefolytatására.

Nicolò Amato főügyész helyettes nem fogadta el az ügyvéd érvelését: az esküdtek egyetértésével úgy döntött, hogy miután az Olasz Köztársaság és a Vatikán között érvényben levő konkordátum ér-

telmében az egyházi állam területén elkövetett bűncselekmények ügyében az olasz bíróságok illetékesek, a per lefolytatásának nincs jogi akadály.

A vádlott mindössze tíz percig beszélt. Látszólag zavarosan. Elmondta: a római börtönben megkínózták, hogy beismerő vallomást csikarjanak ki belőle. Különben is: az olasz igazságügyi szerveknek, nincs joguk őt felelősségre vonni, csakis a Szentszéknek, a török kormánnyal egyetértésben. Ha pedig öt hónapon belül nem adják ki az ankarai hatóságoknak, akkor december 20-án éhségstrájkba lép. Végül kijelentette: nincs több mondanivalója, s nem hajlandó semmiféle kérdésre válaszolni. Szavát tartotta is: kedden már hiányzott a tárgyalásról.

Fegyverek? Bomlott agyú megszállott? Sem az egyik, sem a másik. Mehmet Ali Agca veszedelmes bűnöző: a kérelhetetlen bérnyilkosok közül való. Törökországban 1979 februárjában a nyílt utcán lelőtte Abdi Ipekci, az isztambuli Millyet című haladó lap szociáldemokrata beállítottságú főszerkesztőjét. Azóta bebizonyosodott: a megbuktatott Bülent Ecevit hivat nemcsak Alparslan Türkeş ezredes, a szélsőjobboldali Nemzeti Akció Párt (MHP), hanem az akkori török titkosszolgálat megbízásából lőtte agyon.

Agca ugyanis fiatalon csatlakozott a „Bozkurtlarokhoz”, a Szürke Farkasokhoz, vagyis Türkeş bandájához. Az ezredes kitűnő

kapcsolatokat tartott fenn a török titkosszolgálattal. Ennek köszönhető, hogy Agcát a katonai bíróság távollétében halálra ítélte, de addigra a bérnyilkos már hamis papírokkal elhagyta Törökországot.

Egykori cellatársai egyöntetűen vallották: Agca eldicsekedett, hogy a MIT, a török katonai titkosszolgálat embere. Bizonyára tőlük kapta a kifogástalan, Faruk Ozgun névre kiállított útlevelet, amellyel beutazta Európát. A legtovább a Német Szövetségi Köztársaságban, Spanyolországban és Itáliában tartózkodott. Egyebhangzó vallomások szerint olyan ember benyomását keltette, akinek nincsenek anyagi gondjai.

Hogyan is lettek volna? Amikor a múlt évi török katonai hatalomátvétel után perbe fogták Türkeş és híveit, az újfasiszta párt székházában 15 csekket találtak.

Talán arra is nehezebben derült volna fény, hogy valójában kicsoda a pápa Faruk Ozgun néven azonosított merénylője, ha egy brüsszeli török tudósító az Eurovízió képei alapján fel nem ismeri. Dogan Özgüden leleplező bejelentése alapján azonban már Mehmet Ali Agca állt bírál elé. S bár a pápa ismételt testvérnéve nevezte és megbocsátott neki, Nicolò Amato főügyész helyettes viszont a legsúlyosabb: életfogytiglani börtönbüntetés és — a két turistánál elleni gyilkossági kísérlet miatt — külön 12 évi elzárás kiszabását kérte. Fanatikus elvetemült örültek nevezte a terroristát, aki magányos gyilkosként tört az egyházfő életére.

(Ítélet lapzártakor: életfogytiglan.)

GYAPAY DÉNES

EMLEKEZTETŐ

Az elmúlt néhány esztendőben többször is újra angol és francia lapok első oldalán szerepelt a La Manche-csatorna alatt építendő alagút tulajdonképpen már évszázados terve. Párizs is, London is hozott már döntés arról, hogy csatornaalagút lesz — de olyat is, hogy mégsem építenek. Vita volt a költségekről és jövedelmezőségről, a beruházás megosztásáról állami pénzek és magántőkék százmillió dollárjai között.

Az alagút és a híd vitája lángolt fel a minap Tangerben is. A marokkói város volt annak a konferenciának a színhelye, amelyen — immár nem először: legutóbb például tavaly januárban Nairoiban volt erről szó — a Marokkó és Gibraltár közötti összeköttetés kérdését vitatták meg. Itt a csatornaalagútnál jóval kisebb távolság áthidalásáról vagy megfúrásáról van szó: a legjobb esetben 15 kilométer a két végpont közötti távolság. Am mivel a tenger itt egyes helyeken mintegy 900 méter mély, a hídépítés csak mintegy hat-hét pillér megépítésével képzelhető el. Ilyen szokatlanul magas hídpillérek építése nemcsak rendkívül drága dolog, hanem felvet néhány nehéz műszaki problémát is. Ahol a vízmélység a két végpont között átlag 350 méter a távolság már 25 kilométer, itt is kellenének pillérek. Ennek a helynek a közelében való lehetségessé viszonylag kis mélységben a híd

helyett alagút építése, illetve fúrása: az alagút hossza mintegy ötven kilométer lenne.

A tangeri tanácskozáson meghallgatták a legjobb olasz hídépítőket; ők a messinai szorosban terveztek olyan nagy feszítávolságú hidat, amely az olasz „csizmát”, a félszigetet köti össze Szicília szigetével. Előadták tervezési elképzeléseiket angol hídépítők is — az ő rajzlapjaikon és számításaikban egy olyan rendkívül nagy feszítávolságú híd szerepelt, amelyet Hull városától keletre, Közép-Angliában a Humber-folyó fölött terveztek.

A tangeri tanácskozás résztvevői nagy figyelemmel hallgatták azoknak a japán szakembereknek az előadását is, akik elmondták, milyen körülmények között folyik két japán sziget, Hokkaido és Honshu között az 54 kilométer hosszú Seikan-alagút építése. Ez az alagút valószínűleg két és fél milliárd dollár költséggel épül meg. A gibraltári alagút építése mintegy kétszer akkora összegbe kerülne (ez valamivel olcsóbb, mint a hídépítés), ám a Tangerben szóhoz jutott gazdasági szakemberek szerint a magántőke, tekintettel a legkevesebb húszéves megtérülési időre, aligha vállalkozik az építésre. Felmerült egy olyan terv, amely a Világbank és Arab Liga részvételét ajánlja; a spanyol és marokkói kormány csak a beruházás kisebb részére vállalkozna.

Kantoni képsor

Farmerbolt, csak mintákkal

A városi tanács hirdeteménye

I.

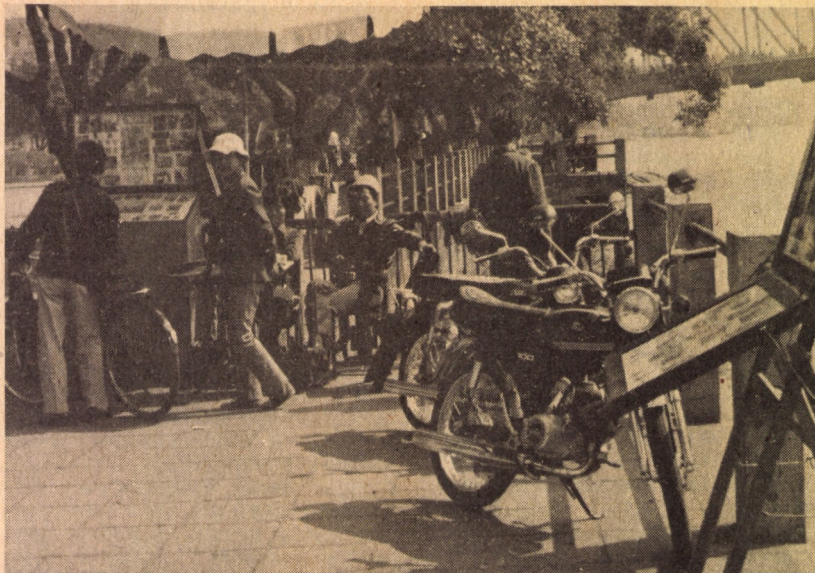
Kellemetlenül hideg, esős időben a kantoni repülőtérre vagyunk. A Gyöngy folyó deltájában elterülő négy milliós kikötőváros mindig szolgál számunkra meglepetéssel. Hol kibírhatatlanul forró, hol érheteretlenül hűvös fogadtatásban részesíti az embert. Most például minden logika szerint huszonnyolc fok melegnek kellene lenni. Ehelyett tizenhárom fok van, ez ritkaságszámba megy Dél-Kína kapujában. A bambuszernyőkkel felszerelt kínaiak dideregve téblábolnak, s várnak a szokatlanul lassan érkező útipoggyászra. Tatarozzák a repülőtér épületét, és az északi hideghullám kellemetlen hangulatot kelt. A két dolog együtt okozza, hogy több mint fél óra eltelik, amíg hozzájuthatunk bőröndjeinkhez és kínai fogadóinkkal beszélgethetünk a kishuznába.

A szállodában újabb meglepetés. Kétszeresére emelték a szobák árát. A magyarázat: Kína rálépett a modernizálás széles útjára. A nagyobb kantoni szállodák elhatározták, hogy fokozzák a vendégek kényelmét és légkondicionálókkal szerelik fel a szobákat. Egy televíziós beszámoló közli: a „modernizálást” hongkongi cégekkel közösen hajtják végre. A megállapodás szerint a kantoni szálloda vezetősége három év alatt fizeti vissza a hongkongi cégnek a légkondicionálók költségeit.

A patkányért nem felelnek

A kínai gazdasági vezetők megfogadták Teng Hsziao-ping pártelnök tanácsát és felszabadították gondolkodásukat. Ilyen alapon jutottak arra a logikus következtetésre, hogy ha egyik napról a másikra száz százalékkal felemelik a szállodai díjakat, akkor a modernizálás költségeit három év helyett rövid egy év alatt vissza tudják téríteni. Vagyis a vitathatatlanul előnyös változást a vendégekkel fizetetik meg.

A légkondicionáláson kívül az égvilágon semmi sem változott, s a szállodai kiszolgálás ugyanolyan, mint a „modernizálás” előtt volt, azaz meglehetősen gyenge. S perze a modernizálás sem terjed ki mindenre. (Mielőtt tovább utaznánk dél felé, megkérjük a portást, helyezze el fölösleges csomagjainkat a csomagmegőrzőben. Szívesen, de csak saját felelősségünkre. Ezt úgy érti: ha a patkányok szétrágják a csomagjainkat, ezért a szálloda semmiféle anyagi felelősséget nem vállal. Régi szép időkben a kantoni szállodában nem volt hongkongi gyártmányú légkondicionáló, meg kellett elégedni a hagyományos és jól bevált szünyog-

FOTÓSOK MOTORKERÉKPÁRRAL A GYÖNGY FOLYÓ PARTJÁN

A gyerekek az utcát ne tekintsék „félreeső helynek”

hálóval, — de nem voltak patkányok sem.)

Az időközben lecsendesedett esőben nekivágunk a városnak, hogy körülnézzünk és első kantoni vacsoránkat valami kisvendéglőben költjük el. Az eső különben nem zavar, mert a kantoni utcák árka-dosak, s csak az útkereszteződésekben részese-dünk a rizsérlelő tavaszi esőből. Kanton rendkívüli módon megváltozott az elmúlt két évben. Az emberek jobban és szívesebben, divatosabban öltöztek. Különösen a fiatalok. A legtöbb farmert visel és szinte lehetetlen különbséget tenni a városban tartózkodó tengerentúli — jórészt hongkongi — és a helyi fiatalok között.

Az eső és a közeledő est ellenére milliány ember hullámszik az árka-dok alatt és árasztja el a kisebb-nagyobb üzleteket. Lépten-nyomon farmernadrágos fiúk, vagy lányok szólítanak meg bennünket. Óhajunk-e eredeti hongkongi magnókazettát, nylonharisnyát, harisnyadrágot, kávét, tranzisztoros rádiót, vagy éppen karórát, napszemüveget? Mi ugyan nem vásárolunk, de a cserebere, a fekete piac zavartalanul az utca minden sarkára kiterjed. S ez a nem hivatalos kantoni vásár csak percekre szűnik, amikor feltűnik egy-egy rendőr. De a jelek szerint a hatóság liberálisan szemel hűny a tömeges tevékenység felett. Senkit nem akadályoznak, sem az árusításban, sem a vásárlásban. Ha valahol, akkor Kanton utcáin teljes mértékben érvényesül az élni és élni hagyni elmélet. Az állami kereskedelmet ez nem zavarja, mert a fekete piac elsősorban olyasmint kínál, ami az állami üzletekben nincs.

A Csungsan sugárúton már kigyulladtak a neonfények. Hatalmas neonreklámok hirdetik az erre a célra külön nyitott kisebb-nagyobb üzletek felett a japán Citizen órá-

kat, az amerikai Parker tollakat vagy a nyugatnémet televíziókat. Egy amerikai farmeröltönyöket reklámozó üzletbe térünk be. Szépen öltözött lányok fogadnak minket. Mosolyognak és tereferélnek velünk is, egymással is. Eladni-valójuk azonban nincs, mert az üzletben látható farmerruhák kizárólag mintapéldányok.

A kantoni üzletemberek a minták megtekintése után rendelkeznek a Hongkongban működő amerikai cégtől. S természetesen azok a kínaiak, akik tehető külföldi rokonokkal rendelkeznek. Leírják a kiválasztott öltöny számát és elküldik hongkongi, vagy amerikai

százezrével Kantonba áramló tengerentúli kínai rokonokon keresztül jut be a városba. S a fekete piac keresett áru között szerepel a külföldi, főként a tajvani hírszerző ügynökségek számára oly fontos információ. S mivel a Peking által javasolt „mészeshetek” elmúltak Tajvannal, anélkül, hogy az utóbbi érdemben reagált volna rájuk, a kantoni közbiztonsági szervek egymás után csapnak le a kémtevékenységet folytató, Kantonba látogató „rokonokra” és az általuk megvásárolt helyi kínaiakra.

Kanton legszebb és legérdekesebb városrésze a Gyöngy folyó partja. Itt árusítják termékeiket a város környéki parasztok. Frissen szedett gyümölcsöt és zöldséget kínálnak magas áron, de lehet velük alkudni és csak a negyven-ötven százalékos árengedmény feletti hirtelen öröm után jövünk rá, hogy így is magasabb árat fizetünk mint a helyiek. A folyó partján ezrével üldögélnék, sétálnak azok a fiatalok, akik vagy munkanélküliek, vagy semmi dolguk nincs.

Csoportkép autóval

Itt is, akárcsak Pekingben, egymással versengenek megbízásért a virágzásnak indult maszek fényképészek művelői. A kínaiak modernizálás iránti vágya többek között abban is megnyilvánul, hogy előszeretettel fényképeztetik magukat japán motorkerékpáron ülve, vagy külföldi kocsikkal mellet állva. A maszek fényképészek többsége ott tart a helyszínen egy-egy motorkerékpárt, s olyan is akad, aki japán Toyota kocsival csábítja lenyce elé a járókelőket. Ott áll egy kocsit előtt egy egész család. Nagypapa, nagymama, férj, feleség, gyerekek. Komoly és ünnepélyes képet vágnak, s a világ minden kincséért el nem mosolyognak magukat. Látszik rajtuk, hogy vidékiek. Ki tudja, mit mesélnek majd, amikor megmutatják a kocsit mellett készült fényképet falusi szomszédaiknak. A közelben idős, szemüveges kínai ül egy kópádon és kíváncsian figyeli a folyóparti emberáradatot. Nyers cukornádat rágcásl, és maga mellé szórja a hulladékot. A folyón hajók és dzsunkák lebegnek, s a közeli híd vasszerkezetén arra szólítja fel egy jelszó a kantoniakat, hogy egy szívvel, egy lélekkel törekedjenek arra, hogy Kína hatalmas és modern orszaggá váljék. Az egyik vilanyoszlopon a városi tanács hirdeteménye figyelmezteti a lakosságot, ne szemteljen, ne köpködjön, ne engedje, hogy a gyermekek az utcát tekintsék „félreeső helynek”, ne tartson kuttyákat...

A „vicces pénz” és a dollár

A kantoni Barátság Áruházban járva rájöttünk: az utcai fekete piacon árusított cikkek egy része az elvileg kizárólag külföldiek részére fenntartott áruházból származik. Az áruház előtt napszemüveges fiatalok ajánlanak kintűnő üzletet. Egy júant érő, a külföldiek számára forgalomba hozott „vicces pénzért”, azaz nyomtatott fizetési utalványért két-három júanos felárat ajánlanak. Az utalványokért olyan cikkeket vásárolnak a Barátság Áruházban, amelyek az állami üzletekben nem kaphatók, majd magas áron eladják a fekete piacon. Még magasabb az ára a hongkongi vagy az amerikai dollárnak. Valutáért már ezüstöt, aranyat, kínai régiségeket is lehet kapni. Itt azonban már sokkal több a rendőr és fokozottabb az ellenőrzés, mert az utóbbi két-három évben rengeteg arany és ezüst, vagy régiség hagyta el Kínát.

A kantoni fekete piacon rengeteg a csempészáru, amely vagy a halászhajókon, vagy a hétvégeken

Betérünk egy vendéglőbe, amely tipikus kantoni ételeket kínál. Asztalszomszédunk egy kínai fiatal pár. A fiú sokáig várt, s a megrendelt ételek egy része már kihűlt, mire a leányzó megérkezett. Az étel azonban nem nagyon érdekli őket. Csipegetnek, pálcikákkal egymást szolgálják ki, etetik egymást, mint egy szerelmes gerlepár. Az étel nagy részét otthagyják, fizetnek és kéz a kézben elindulnak a kijárat felé. Mi is szedjük a sátorfánkat és visszaindulunk hideg szállodánkba. A fátáblákkal elbarikádozott, éjjelre lakószobává átalakított kis üzletekből hongkongi és tajvani zene hallatszik. Egy-egy nyíláson át ott látjuk a falon Mao Ce-tung plakátképét...

(Folytatjuk.)

ÉLIÁS BÉLA

Mintha nem is lenne tikkasztó trópusi hőség, árnyak hűsére csábító uborkaszeg, Dél-Ázsiában pezseg a politikai élet, „túlóráznak” a diplomaták.

Néhány hete Csao Ce-jang kínai kormányfő tett körutat a térségben — Pakisztánt, Nepált és Bangladeszt kereste föl. Rögtön utána, gesztusait ellensúlyozandó, a pekingi miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter, Huang Hua „történelmi látogatása” következett az indiai fővárosban. 21 év feszültségterhes, határkonfliktusoktól és kínai területfoglalásoktól tarkított fagyos időszakát igyekezett némiképp fölmelegíteni Delhiben. (Huang azóta gyöngéledik, s ügyvezetőként egyik helyettese, Han Nien-lung irányítja Peking külkapcsolatait — korábban ő képviselte hazáját a hosszú ideje „mélyfagyasztott” kínai-vietnami tárgyalássorozaton.)

Látogatások és tervek

Az indiai diplomácia vezetője, Naraszimha Raó időközben villám-látogatást tett Moszkvában. Tárgyalt Gromiko külügyminiszterrel, s fogadta őt Arhipov, a miniszterelnök első helyettese is. Raó következő útja Stockholmba vezetett. Ott a tágabb dél-ázsiai térség legforróbb válságáról, az iraki-iráni viszály csillapításáról tárgyalt Olof Palméval, aki régóta kísérletezik közvetítéssel a hadbanállók között — eddig eredménytelenül.

Ugyancsak a Szovjetunióban folytatott figyelemre méltó dialógust Babrak Karmal, az Afganisztáni Népi Demokratikus Párt főtitkára, államfő. Az SZKP XXVI. kongresszusán is jelen volt afgán elnök ezúttal szabadságát tölti a Krimben, s ott találkozott Leonnyid Brezsnyevvel is. Tanácskozásukon ismét megerősítették, hogy az afgán kérdés politikai rendezésének változatlanul a kabuli kormány tavaly májusi javaslatára kellene épülnie. Eszerint Afganisztán kétoldalú tárgyalásokat ajánlott Pakisztánnak és Iránnak, ám a „címetek” eddig csak

ZIAUL HAK A NYEREGBEN
Külföldön keres mentőövet

negatív válasza méltatták e kezdeményezést.

A Közös Piac tagállamainak egyoldalú szovjet csapatkivonást célzó javaslatával a közelmúltban járt Carrington brit külügyminiszter Moszkvában — értelemszerűen hiába. (Afganisztánban eközben a nemrég alakult, széles tömegbázison nyugvó Nemzeti Hazafias Front vezetői ellen elkövetett merényletek jelzik a lassan kihunyó parázs veszélyes föllobbanásait.)

Hirtelen kelt feszültségről szivárogtak a hírek Pakisztán másik, keleti határvidékéről is. Indiai lapjelentések szerint országuk északnyugati mezsgyéjén 350 ezer pakisztáni katonát vontak össze. Figyelmeztető tény, hogy Iszlambad — legvehemensőbb afgánellenes kirohanásai közepette is — hadseregének negyötödét India határai mentén állomásoztatja. Afganisztánnal szomszédos nyugati tartományait inkább az onnan menekültek ellenforradalmi alakulatainak kiképző és fölvonulási területévé tette.

A szubkontinens több évtizedes határvillongásainak és folyamatos feszültségének ismeretében figyelmet kell fordítani Pakisztán katonai terveire is. A változatlanul komoly belpolitikai gondokkal küszködő Ziaul Hak elnök továbbra is a hadseregben bízik a leginkább, ott igyekszik stabilizálni befolyását. Ellenzékét a legválogatottabb módszerekkel igyekszik le-, katonáit viszont alaposan válogatott fegyverekkel próbálja föl-szerelni.

Elődjével, Bhuttóval — mint ismeretes — rövid úton végzett. Parlamenti választásokat ígért (többször is!), majd rendre elhalogatta őket. A politikai pártokat már régen betiltotta. A cenzúra katonás szigorral működik. Viszonylagos szabadságot csak a fölöttébb aktív katonai bíróságok élveznek.

Az indiai határon

Ziaul Hak így aztán külföldön keresi azt a mentőövet, amely a körülötte egyre magasabbra csapó elégedetlenségi hullámokból kimentheti. Washington és Peking stratégiai értékrendjében több

Dél-Ázsia

Trópusi túlórak

Bonyolult ellentéthaló

Pakisztán „felértékelése”

fontos tény megnövelte Pakisztán ellensúlyszerepét. (Az okok: a Szovjetunió megerősödött afganisztáni kapcsolata, amerikai katonai tervezés Iránban, változatlanul gyümölcsöző viszony Moszkva és Új-Delhi között — éppen tíz évvel a hosszú távú szovjet-indiai együttműködési szerződés megkötése után.)

A pakisztáni tábormokok tisztában vannak hirtelen megnövekedett ázsiójukkal. Ezt jelképezte az a látogatás, amelyet a pakisztáni haditengerészet vezérkari főnöke, Kalamat Rahman Niazi tett az új kínai hadügyminiszternél, Keng Piaónál, már májusban, Peking segélyeinek (és persze katonai segélyeinek is) Iszlambad a legfőbb fölvevőpiaca. Az eddigi katonai szállítások értéke — megfigyelők szerint — már a 2,5 milliárd dollárt is meghaladja. Kína stratégiai fontosságú utakat épített a térségben — az Indiától elfoglalt területen keresztül kötötte össze Hszincsiangot Tibetel, s itt építette föl a Pakisztánba vezető Nagy Karakoram autótutat is.

Az afganisztáni változások kritikus időszakában Carter exelnök még 400 millió dollárral kecsegtette azt a Ziaul Hakot, akit nem sokkal korábban még hevesen osztorozott nukleáris fegyverkezési tervei és az emberi jogok eltiprása miatt. Gyorsan feledésbe merült az iszlambadi amerikai nagykövetség megszállásának áldozatokkal járó ügye is.

Zia elnök azonban akkor „amerikai mogyorónak” titulálta a washingtoni segélycsomagot — és nem csatlakozott.

A gyorsan hulló nemzetközi légkörben a Reagan-kormányzat forrón ajánlkozott, s az amerikai ígéretlisták értéke ma már megközelíti a 3 milliárd dollárt, a következő fél évtizedre. A lerobbant gazdaságú Pakisztán fegyvervásárlási gépezetét nagy valószínűséggel szaúdi petrodollárokkal olajozzák majd.

Ziaul Hak fegyverkezési tervei nem kis aggodalommal töltik el a térség más politikai központjait. Delhi elemzők szerint, India 1974. májusi atomrobbantási kísérletére 1982 szeptemberéig bekövetkezhet a pakisztáni válasz. A beludzs dombvidéken, Raskoh térségében előrehaladott állapotban vannak az előkészületek.

Az indiai külügyminisztérium parlamenti tanácsadó csoportjának értekezletén Rao miniszter fontosnak látta hangsúlyozni: országa „jó és rendezett kapcsolatokra” törekszik Pakisztánnal, de ébernek kell maradnia az ottani fegyverkezés fenyegetésével szemben. Kormányja ezért sem engedheti, hogy az amerikai fegyverreladások és a határ menti csapatösszevonások megzavarják a kapcsolatok rendezésének folyamatát.

Iszlambadban cáfolták, hogy a határ mentén összevontak 350 ezer katonát, ám Delhiben még azt is tudni vélték, hogy 15 gyalogos, 2 páncélos és 3 tüzérségi hadosztály

mozgósításáról van szó, Kasmír és Jammu régóta vitatott térségében azóta is folytak kisebb határcsapatok. Egy pakisztáni szóvivő elismerte, hogy Poonch körzetében 5 katonájuk vesztette életét, bár igyekezett elbagatellizálni a rendszeres lövöldözések jelentőségét.

India vezetői változatlanul békülékeny hangon szólnak kisebb szomszédaikhoz. Nyugati tudósítók szerint Indira Gandhi visszatérése óta sohasem voltak olyan „szak-szerűek és jóakarattól meghatározottak” a két hagyományosan ellenséges szomszédvár kapcsolatai, mint most. Gandhi asszony minapi 75 perces sajtóértekezletén egyetlen rossz szót sem szólt Pakisztánról, jöllehet ekkoriban vált egyértelművé az F-16-os amerikai vadászbombázók tervezett pakisztáni megvásárlása.

(Alan Romberg, washingtoni külügyi szóvivő — szokás szerint — a szovjet veszéllyel indokolta az öt évre szóló, másfél milliárdos „bombázóüzletet”. Bár hangsúlyozta, hogy egyre szorosabb regionális szövetségesük fölkarolása „nem irányul India törvényes érdekei ellen”, a térség politikai választóvonalai markánsan érzékelhetők.)

Washington—Peking

Washington és Peking párhuzamos érdekei a térség két alapvető konfliktuspontján különösen pontosan kitapinthatók: Afganisztán és Kambodzsa ügyében. A nyugati ihletésű (ám mindössze az ENSZ-tagállamok alig fele által támogatott) „nemzetközi Kambodzsa-értekezlet” kapcsán éppúgy, mint az Afganisztánnal kapcsolatos rendezési tervek alapvetően propagandacélokat szolgáló kezdeményezéseiben. Mindkét esetben a külső (vietnami, illetve szovjet) csapatok feltétel nélküli kivonását követelik, miközben aktív közreműködésükkel napról napra igyekeznek e válságok megoldását hátráltatni.

India mindkét problémát illetően mértéktartó, józan hangot üt meg. Delhi már tavaly nyáron elismerte a Kambodzsa Népköztársaság (akkor) Heng Samrin vezette kormányát, s tartózkodik a forradalmi Afganisztánnal szembeni megkülönböztető lépésektől is. (A kambodzsa kormány elnökhelyettese és külügyminisztere, az időközben a nyilvánosság elé lépett Népi Forradalmi Párt egyik kulcsbembere, Hun Sen jelenlegi diplomáciai körútjának is fontos állomása Új-Delhi.)

Tombol a nyár Dél-Ázsiában. A politikusok ezúttal sem mehetnek el teljes nyugalommal vakációzni.

BENDE LÁSZLÓ

MEGJELENT
AZ AKADÉMIAI KIADÓNÁL,

A múlt magyar tudósai gyűjteményben

Borzsák István:

Ábel Jenő

Kálmán Béla:

Munkácsi Bernát

Móra László:

Varga József

Selmezi Kovács Attila:

Györfy István

T. Erdélyi Ilona:

Erdélyi János

Az öt kötet ára: kötet,
tokban 124,— Ft.

Kapható minden könyvkereskedésben

AKADÉMIAI KIADÓ
Budapest

HOSSZÚ, FORRÓ NYAR ANGLIÁBAN

Thatcher: — A törvényt és a rendet védjük!
(Land og Folk)

Veszélyes együttműködés

Panorama

1980. december 15-én éjjel az Egyesült Államok hadseregének magas rangú felderítői több órát töltöttek az operatív központ képernyője előtt. A műholdak által közvetített kódolt adatok nem hagytak kétséget afelől, hogy az Atlanti-óceán közepes szélességi köreinél a dél-afrikai partoktól meglehetősen távol atombomba robbant.

A dél-afrikai tudósok már 1977-ben közel álltak első nukleáris kísérletük elvégzéséhez. Emellett a sajtó közölte, hogy Izrael vállalta: technikai segítséget nyújt Dél-Afrikának uránért és más nyersanyagért cserébe. Azt, hogy a nukleáris kísérletekre szolgáló berendezés Izraelből származott, Washington is megerősítette.

A Dél-afrikai Köztársaság atomprogramját francia, amerikai és nyugat-európai cégek és szervezetek támogatták. Megvalósítására az afrikai köztársaság különösen szoros kapcsolatot létesített Tel-Avivval. A kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok a Dél-afrikai Köztársaság és Izrael között különösképpen 1967 óta váltak tevékenyebbé. Ettől az időtől kezdve a legkülönbözőbb

skálájú katonai fogyasztókra talált Dél-Afrikában — a partizánok elleni harc instruktoraiktól kezdve a legbonyolultabb fegyverek, repülőgépek és rakéták szakértőig. — Cserébe Izrael dél-afrikai uránt kapott. Forster dél-afrikai miniszterelnök 1977. évi áprilisi Izraelben tett látogatása után a két ország közötti katonai együttműködés végleges formát öltött.

Az első nukleáris kísérletet a Dél-afrikai Köztársaság 1979. szeptember 22-én hajtotta végre az Atlanti-óceánon, amelyet a „Vela” típusú amerikai kémhold rögzített, Új-Zélandban az esővíz radioaktivitásának jelentős növekedését észlelték.

Ugyanabban az évben, november 8-án a Jediot Ahranot című izraeli lap közzétette azt a nyilatkozatot, amelyet Amosz Orev izraeli ezredes, a haifai technológiai intézet igazgatója tett Johannesburgban. „Izrael műszaki lehetőségei és tudományos ismeretei lehetővé teszik a nukleáris fegyver előállítását” — jelentette ki Orev, majd hozzátette, hogy ő maga is dolgozott a dél-afrikai szakértőkkel együtt az atomtervezeten. 1980 februárjában a CBS amerikai televíziótársaság tudósítója Rómában megerősítette, hogy az Atlanti-óceán középső térségében felrobbantott nukleáris szerkezet izraeli eredetű volt.

Így, a kezdetben gondosan titkolt dél-afrikai és izraeli nukleáris kísérlet nyilvánosságra került.

Beszélgetés Billy Wilderral

Die Presse

A bécsi születésű újságíró, Billy Wilder filmkarrierje tulajdonképpen 1929-ben kezdődött, amikor a „Vasárnapi emberek” forgatókönyvét megírta. 1933-ban a náciak elől Párizsba, majd Hollywoodba menekült, ott vált világhírűvé. A Die Presse munkatársai, Günter Jurczyk és Christian Jeltsch Los Angelesben látogatták meg a 75 éves rendezőt, aki éppen „Buddy, Buddy” című filmjének utolsó kockáit vágja.

— Wilder úr! Filmkarrierje 1929 körül kezdődött Berlinben, amikor némafilmeket dolgozott. Híres-e azonban a „Vasárnapi emberek” forgatókönyvével vált.

„Forgatókönyvet írtam? Rendeztem? Hiszen akkor nem voltak jó munkakörülmények, s mi sem voltunk igazi profik. Siodmak, a film rendezője, nagybátyjától 5000 márkát kapott — ekkor gondoltunk arra, hogy elkészítjük a filmet. Siodmak bátyja azt tanácsolta, dolgozzunk amatőrökkel, mert 5000 márká kevés lesz az anyagra és nevesebb színészekre. Hát így kezdődött: mindig hétfőeken forgattunk, mert hétközben dolgoznom kellett.”

— Párizsban már jobb munkakörülmények várták. Miért nem maradt Párizsban, miért ment 1934 után Hollywoodba?

„Előbb-utóbb Hollywoodba mentem volna. Mindenkinek ez volt akkoriban az álma, még Berlinben is az UFA stúdiónál. Hitler csak »besegített«, hogy hamarabb kerüljek Hollywoodba. Nem tudtam angolul, így hát először a nyelvet kellett megtanulnom. Forgatókönyveimet közösen írtam az amerikaiakkal, mert még nem tudtam angolul gondolkodni. Jobban alapult a sorsom, amikor 1938-ban a Paramount szerződött: Lubitsch részére írtam forgatókönyveket. Mindig az volt a vágyam, hogy vele dolgozhassak, hiszen már Németországban is csodáltam. Különleges tehetsége volt a feszültségek föloldásához — később sem tudta megközelíteni őt senki ezen a téren. A sirba vitte titkát. Sokat igyekeztem tőle tanulni. De hát nem lehet egyszerűen utánozni.”

— Van kedvenc témája, amit szívesen feldolgoz filmjeiben?

„Lehetséges. Nem tudom pontosan megítélni, mert nem vagyok elemző típus. Minden témát szeretek, ami népszerű, ha sokan érdeklődnek iránta. Az egész élet érdekes. Számomra mindig a jó történet volt a fontos, ebbe ágyaztam a

szereplőket. Olyanra gondolok, hogy valaki nehéz helyzetbe kerül, s megpróbál kikászálódni belőle. Filmjeim szereplőinek célja van, amiért mindent hajlandók föláldozni.”

— 1945-ben ezredesként tért vissza Berlinbe, az amerikai haderő pszichológiai hadviseléssel foglalkozó hadosztályának filmrészlegét vezette.

„Borzalmas felvételeket láttunk, olyanokat, melyeket saját filmjeinkbe be sem tettünk az embertelenségek nyílt ábrázolása miatt. Azok, akik filmünket látták, nem akarták elhinni, hogy ilyenek megtörténtek. Szívesen jövök ma is ebbe az országba, de szörnyűnek találom, hogy még mindig vannak olyanok, akik az egész náciizmust kis jelentőségűnek tartják, s azt hangoztatják, nem is volt olyan szörnyű.”

— Walter Matthau egyszer a következőt nyilatkozta arról, hogyan forgat ön: „Eljártam a jelenetet Billy Wildernak úgy, ahogy én éreztem. Figyelmesen meghallgattam, aztán mindent úgy intéztem, ahogyan ő elképzelte.”

„Ez a gond a jó színészekkel, mint amilyen Matthau. Neki is van véleménye a jelenetről, nekem is. Aztán azt tanácsolja: vegyük föl a jelenetet úgy is, ahogy ő gondolja, aztán úgy, ahogyan én. S mi történik: az ő elgondolásába a szívét is beleadja, az én verzióm során pedig rosszul játszik, hogy bizonyítsa igazát. Hát nem megyek bele az ilyen játéka.”

— Volt konfliktusa olyan sztárokkal, mint Humphrey Bogart vagy Marilyn Monroe — utóbbival például a „Van, aki forrón szereti” felvételei során?

„Kétségtelen, Monroe remek komikus volt. Pontosan tudta, mi a vicc lényege. Jó komikusnak tartottam, csak egy kicsit boldognak. Akadt benne valami, ami mágnesként vonzott mindenkit. De nagyon nehéz asszony volt. Mindenkinek lehetnek rossz napjai, de neki rossz hetek voltak. Sokat ivott, néha napokig sírt. Azt hiszem, beteg volt.”

— Most éppen a „Buddy, Buddy” című filmjén dolgozik.

„Tulajdonképpen nem az én tervem volt ez a film. Csak Matthau és Lemmon unszolására vállaltam el. Szerződésük volt, odajöttek hozzám, s így szóltak: »Megesimálsz? Ha átveszed a rendezést, akkor beszélünk mi is.« Hát így történt.”

— Mi a film rövid története?

„Matthau egy gyilkost játszik, aki egy szervezettől utasítást kap, hogy öljön meg három embert.

Lemmon az egyik, de ő öngyilkos akar lenni. Matthaunak tehát először meg kell mentenie Lemmon életét, mert különben nem tudja végrehajtani az utasítást. Így hát a két férfi egymáshoz van láncolva.”

— Figyelemmel kíséri az európai filmművészetet?

„Igen, a németet is. Úgy hiszem a német filmek egyre jobbak lesznek. Elég, ha Schlöndorff és Fassbinder nevét említem. Csakhogy a német humor egészen más, mint az amerikai. Nincs jó német komikus. Persze az ember ott is szívesen nevet, de a humor nehézkes. A német nyelv ugyan gyönyörű, de csak Curt Goetz tudott komédiákat írni. Minden más nehézkes. Itt Amerikában pedig minden könnyedebb, gyorsabb, magával ragadóbb.”

— Hogyan értékeli az olyan színészeket, mint Robert de Niro?

„Valóban kitűnőek. De mégsem olyanok, mint Clark Gable, Spencer Tracy, Gery Cooper vagy Humphrey Bogart. Ma csak egyetlen igazi nő sztár van, ez pedig Barbara Streisand. De hát semmi nem olyan, mint régen volt. Ma mindenki kritikát olvas, tudja mi vár rá. Régen, ha elkezdett esni, az emberek bementek a mozi- ba. Ez volt a szokás. Ma mindenki pontosan tudja, mit érdemes megnézni: vagy barátaitól, vagy a kritikustól. Így eldönti, kifizeti-e a filmért a nyolc dollárt, vagy sem.”

— A közönség tehát már előítélettel ül be a nézőtérre?

„Így igaz, tudják mit fognak látni, sokkal kritikusabbak. No és óriási a konkurencia is. Elsősorban a televízió miatt. A magántévére, a kábeltévére is gondolok. Ma már akad olyan produkció, amit kizárólag a tévének készítenek. Nehéz tehát az embereket kimoszítani a készülő mellől: csak ülnek otthon, esznek, isznak...”

— Elégedett azokkal a filmekkel, amelyeket eddig készített?

„Minden filmet újra csinálnék! A színházi rendezőknek óriási előnyük van velünk, filmesekkel szemben. Kedvükre alakíthatják a darabokat, míg végül tetszik nekik. Főleg vidéki városokban csinálják ezt, ott érik meg az előadás. Amikor minden kész, fölmennek vele New Yorkba, s óriási sikert aratnak. Nekünk nehezebb a dolgunk. Amikor elkészültünk, a film is elkészült. Már nem lehet változtatni semmin. Itt-ott lehet még vágni, no de hát ez semmi. Meg kell tehát próbálni, hogy az elejétől kezdve tökéleteset alkossunk.”

A „skandináv modell”

Basler Zeitung

Ritt Bjerregaard kedveli, ha provokatív színpokái vitákat váltanak ki. Egyszer még oktatási miniszterasszony korában kijelentette, hogy mindaz, amit a művészek valaha is alkottak, valójában a munkások érdekei ellen való, a szociáldemokrata kormányzat pedig még támogatásban is részesíti őket. Más alkalommal úgy nyilatkozott, hogy a lassú kórházi halál túl sokba kerül. Ellenfelei e megállapítását — vagyis, hogy a családi körben bekövetkező halál „humánusabb” — úgy értékelték, mint egyenes felhívást az euthanasia felé. Vagy például a csinos — és akkor éppen népjóléti — miniszterasszony egyszer tömören így fogalmazott: „A jóléti állam a kapitalista rendszer életbiztosítása, mivel képes magára vállalni, hogy jóváteszi e rendszer igazságtalanságait, és ezzel egyúttal lehetővé teszi számára azt, hogy továbbra is létezzen!”

A dánok Ritt Bjerregaardot „jéghecegnőnek” hívják. Azt mondja a fáma, hogy a miniszterasszony helyettesíti nyáron a minisztérium hűtőszekrényét; a sört csak egy pillanatra rá kell helyezni Ritt homlokára, és rögvest jéghidegen iható. Egy szociáldemokrata életstílusára nem éppen jellemző „ügye” miatt két évvel ezelőtt elvesztette az oktatási tisztségét. (Az történt ugyanis, hogy egy konferencián Párizsban időzve, a város legdrágább hoteljében szállt meg; emellett annyit költött, hogy a bulvársajtó rikkancsoló hangjától bejedit derék miniszterelnöke, Anker Joergensen kénytelen volt mértéktelenné nevezni a miniszterasszony számláját, és eltávolítani őt a kormányból.) Tíz hónappal később Joergensen miniszterelnök újra bevette Rittet a kabinetbe, és rábízta a népjóléti tisztséget. Ez talán a legfontosabb, viszont egyúttal a legháládatlanabb feladatkör ma Dániában. A gazdasági válság ugyanis arra kényszeríti az államot, hogy nem utolsósorban a jóléti költségekkel is takarékoskodjon. Márpedig e „megtakarításokat” a népjóléti miniszternek kell végrehajtania. Ebből következik, hogy túl nagy népszerűsége nem számíthat, sőt. A Szociáldemokrata Párt balszárnyáról idekerült miniszterelnő számára ez egyenlő a „politikai öngyilkossággal”. Koppenhágában sokan vélik úgy, hogy Joergensen éppen ezért bízta meg a „rámenős” Rittet a jóléti minisztérium vezetésével.

„Ma már a gazdagok nem képesek egyedül viselni a szociális terheket, ehhez

túl kevesen vannak. Akár akarjuk, akár nem, a terhek zömét a közepes keresetűeknek kell viselniük. Ezek közé tartoznak a munkások is” — mondja Ritt. A jóléti állam arculatáról tehát eltűnnek a korábban gyermekek, az öregek és a betegek felé mutatott barátságos vonások. Ritt Bjerregaard szerint nincs ebben semmi különös. A szociáldemokrácia — szerinte — nem az eszmék pártja, hanem az érdekek pártja. Mégpedig a munkások érdekeit kell képviselnie, és nem feladata az, hogy szociális biztonságot és társadalmi egyenlőséget valósítson meg mindenki számára. Erre a kijelentésére aztán felhorkantak a prominens szociáldemokraták! Így például Kjeld Olesen dán külügyminiszter az Aktuellt című pártlapban nyílt levelet írt „az ő kedves Rittjének”. E levelében újra álmódja fiatal éveit, és a szocialista ifjúságot, amely akkoriban még nagy hévvel ideálokért harcolt, majd így ábrándozik: „A szocializmus olyan társadalmat valósít meg, ahol az emberek egymást inspirálják egyéniségük fejlesztésére, ahol érvényesülhet az egyes ember, egyúttal biztonságban érezheti magát és másoknak is tud nyújtani valamit; ez az én álmom és ezt az álmat főlem senki nem veheti el!”

A skandináv modell jövőjéről viszont Ritt Bjerregaard „forgatókönyve” teljes egészében más. Szerinte az elkövetkező években olyan kérdésekre kell — a munkások érdekeit szem előtt tartó — válaszokat adni, mint amilyenek: „Milyen legyen a munkások viszonya a termeléshez, és a termelési eszközök tulajdonosaihoz? Ki mit csináljon? Ki irányítsa és szervezze a munkát? Kéi legyen a profit? Ki viselje a kockázatot? stb.” Ritt szerint a „keleti modell” — vagyis az államosítás — nem megfelelő, mert magában hordja a bürokrácia veszélyét.

Ritt keményen bírálja azt a szakszervezeti funkcionáriust, aki gátolni igyekszik a technológia fejlődését, mert e fejlődéstől a munkahelyek számát félti. „Az új technológiát a munkásmozgalomnak nagy örömmel kell üdvözölnie; egyrészt azért, mert csak így tűnhetnek el a kellemtelen munkahelyek, másrészt azért, mert megérteti a leglassabb fölfogásúakkal is, hogy ezentúl már nem feltétlenül az irányítja a munkát, aki a munkaerőt »vásárolja«. Nem tart már sokáig, hogy kivívjuk a munkás társtulajdonosi jogát.”

A skandináv modell Ritt Bjerregaard által felvázolt jövőjének egyik célja tehát a „gazdaság demokrá-

Philip Habib ingójáraton

(International Herald Tribune)

ciája”. A második cél: munka mindenki számára. „Dániában az elmúlt télen negyedmillió munkanélküli volt. Ez nem maradhat így. Nem azért, mintha nem engedhetnénk meg magunknak, hiszen egész tisztességes munkanélküli-segélyt tudunk fizetni ezeknek az emberek-

nek. Nem is azért, mert nem tudjuk nélkülözni azt az értéket, amit e negyedmillió munkanélküli előállítana, ha dolgozna. Azért nem szabad ennek így lennie, mert nem nézhetünk szembe azokkal, akik elvezették munkájukat. A mi kultúránkban ugyanis az emberek személyiségét a

munkájuk határozza meg. Ha feltesszük valakinek a kérdést: Te mi vagy?, akkor nem azt a választ várjuk tőle, hogy ő vidám, esetleg szomorú, keresztény vagy mohamedán. Ezen a kérdésen mi azt értjük, hogy: Te mit dolgozol? Hogyan keresed a kenyeredet?”

A dollármilliók sem segítenek...

BUNTE

A hőmérők Brentwoodban, Los Angeles előkelő negyedében 19 fokot mutatnak. Langyos tavaszi nap.

Az egyik elegáns villa legkisebb szobája alkoholtól és izzadságtól bűzlök. A függönyöket behúzták, a szobában mindenfelé ruhadarabok hevernek. Egy matracon duzzadt arcú fiatalember ül törökülésben, s remegő kézzel nyúl az injekciótű felé, majd benyomja a karjába, s utána megnyugodva dől hátra.

Három nappal később a fiatalembert a híres kórházba, a Cedar Sinai Hospitalbe szállítják. Ennek pontosan két hónapja, azóta John Paul Getty eszméletlenül hever a Los Angeles-i kórházi ágyon.

Az évekig tartó alkohol- és kábítószerfogyasztás fizikailag tönkretette a dollármilliók örökösét. Az orvosok már egy hónappal kórházba szállítása előtt figyelmeztették a veszélyre a fiatal Gettyt. De az alig 25 éves fiatalember nem hallgatott rájuk. „Szüksége volt” a kábítószere és az alkoholra is. A tragédia nyolc évvel ezelőtt kezdődött. Szicíliai maffiózók hurcolták el a világot leggazdagabb embereket, Jean Paul Gettynek az unokáját. John Paul öt hónapig sínylődött elrab-

lói fogságában, mert nagyapja vonakodott megfizetni a kért váltságdíjat. De amikor az emberrablók elküldték az egyik lap szerkesztőségébe az akkor 17 éves fiú levágott jobb fülét, elhitte a fukar nagyapja, hogy valóban elrabolták unokáját, és megfizette a majdnem 8 millió márkányi váltságdíjat.

John Paul Getty sosem felejtette el ezt az öthavi rabságot. Nedves barlangokban élt, száraz kenyérral etették, és egész idő alatt nem válthatott ruhát.

A fiatalemberen csak rövid időre segített a müncheni filmszínésznővel, Martine Zacherrel egy évvel az elrablása után kötött házassága. Apa lett, de alig hat évvel a házasságkötés után Martine a gyermekkel együtt elhagyta. Nem bírta nézni, hogyan pusztítja magát a férje.

Most Martine ismét a férje mellett van: ott ül az ágyánál és reménytelenül reménykedik. Paul anyjával, Gail Harrisszel egymást váltogatják a betegágyánál.

Az anya szenved leginkább fia miatt. Végigélte, hogy a fiú elrablása után fizikailag és lelkileg az összeomlás határára jutott. Talpra állította, örült, hogy él a fia, de végül is tehetetlenül kellett látnia, hogy végleg tönkreteszi önmagát.

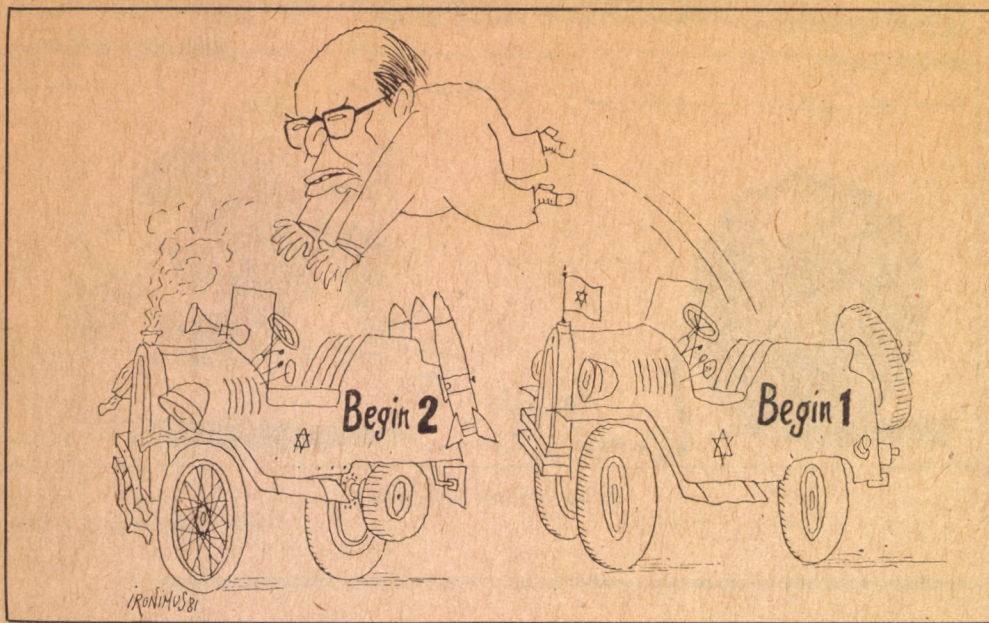
Senki sem tudná egyértelműen azt állítani, hogy Getty összeomlása elrabla-

sának késői következménye. Vitathatatlan azonban, hogy a fiatalembert állandóan erre a szörnyű időre emlékeztető rémlátomások gyötörték.

A sors ironiája: röviddel végleges összeomlása előtt a fiatal Getty a filmkamera elé állt, és életében először önállóan, nem a vagyoniának köszönhetően csinált valamit. John Paul Wim Wenders rendező filmjében egy forgatókönyvíró szerepét alakította. A német rendező, aki már évek óta Hollywoodban dolgozik, így emlékezik vissza a portugáliai filmforgatásra: „Paul remekül játszotta a szerepét, s forgatás közben nagyon megkedveltem. Bizonyos értelemben még a barátom is lett.”

A rendező nem volt hajlandó nyilatkozni Paul egészségi állapotáról, aki a szerepéért hetenként 2000 márkányi gázsit kapott. Egyébként senki sem hajlandó beszélni a beteg Gettyről. Alnéven hozták be a Cedar Sinai Hospitalba, s az orvosok cáfolják, hogy a gazdag örökös ebben a kórházban fekszik. Ez egyébként nem szokatlan eljárás az előkelőségeknek ebben a kórházban, ahol Steve McQueen is meghalt.

IZRAELBEN ÚJRA BEGIN VAN A KORMÁNYKERÉKNÉL

Kép szöveg nélkül

(Die Presse)

2110-ben 10,5 milliárd ember

Die Presse

Jelenleg körülbelül 4,4 milliárd ember él a Földön. Az évi növekedés 1,73 százalék, szerencsére valamelyest csökkenő tendencia tapasztalható. A jelenlegi irányvonalnak megfelelő növekedés esetén az évezred végére körülbelül 6 milliárd ember lesz a Földön. 2110-ben pedig körülbelül 10,5 milliárdos lélekszámmal e növekedés előreláthatóan megáll.

A túlnépesedéssel kapcsolatban a hatvanas években kitört pánik — tudniillik az ezredfordulóra 8 milliárd, a XXI. század végére pedig 80 milliárd emberrel számoltak — véglegesen a múlté. Már a hetvenes évek elején lelassult a népesség növekedése. Az 1973-ban 1,95 százalékra előrejelzett növekedési ütemet 1978-ban 1,81 százalékra, és jelenleg már 1,73 százalékra módosították.

Jelenleg a „búvós” év a 2110, amikor az ENSZ által készített előrejelzés „közepes variánsa” szerint növekedés helyett stagnálni kezd a Föld lakóinak száma. Dél-Ázsiában akkorra a jelenlegi 1,4-ről 4,1, Kelet-Ázsiában 1,2-ről 1,7, Afrikában 0,4-ről 2,1, Latin-Amerikában 0,4-ről 1,2 milliárdra, Európában 450 millióról 500 millióra, a Szovjetunióban 265-ről 380, Észak-Amerikában 248-ról 320 és Océániában 23-ről 41 millióra fog nőni a népesség száma. Mindez azt jelenti, hogy 2110-ben a

mai fejlődőnek nevezett országokban (ahol jelenleg a világ bruttó társadalmi össztermékének 20 százalékát termelik) fog élni a népesség 90 százaléka.

Az a vélemény, hogy a 450 milliós szám — ennyire vagyis a világ lakosságának 10 százalékára teszik a jelenlegi roszszul tápláltak számát — a század végére kétségtelenül emelkedni fog. Ennek oka nem az, hogy a Föld képtelen megtermelni valamennyi lakosa számára az elegendő élelmiszert. A probléma gyökere a világ élelmiszertermelésének jelenlegi elosztásában rejlik.

Igen egyszerűen: naponként és fejenként 2300 kalóriára van szükség ahhoz, hogy a világon ne legyen éhezõ ember. Ez évente fejenként körülbelül 250 kilogramm gabonának felel meg. Mivel jelenleg egy év alatt 1300 millió tonna körül van a világ gabonatermelése, ez több mint 6 milliárd ember számára lenne elegendő. Ennek ellenére a 4,4 milliárd emberből több százmillió éhez.

Fenti számok azt bizonyítják, hogy a jövőben a megnövekedett népességet kétségtelenül el lehet látni élelemmel, hiszen a világ élelmiszertermelése is lényegesen nagyobb lesz a mainál. A holland wageningeni egyetemen készült tanulmány szerint például a Földön évente 32 milliárd (!) tonna gabona termelhető. (Tehát a jelenlegi termelésnek a huszonötöszöröse!) Ezzel szemben Harrison Brown amerikai tudós azt állítja, hogy amennyiben jövőre a világ megkészszerelné a gabonatermelést, az sem változtatna az éhezõ tömegek

helyzetén, mivel a jelenlegi elosztási szerkezet változatlan marad. A kérdés megoldása tehát nem elsősorban a termelt mennyiségtől, hanem attól függ, hogy hol és mit termelnek, valamint, hogy ebből ki húzza a hasznot.

A XX. század első negyedében a világ népessége 360 millióval nőtt, az utolsó negyedében viszont 2,2 milliárddal fog növekedni. Ennek fő okát a csecsemőhalandóság csökkenésében, és az átlagéletkor emelkedésében kell keresni. Hogy a jövő népességprognózisai megvalósuljanak, ahhoz persze a családtervezésnek is sok köze van. A családtervezés elterjesztése érdekében folyó fáradozások világszerte sikerrel jártak. A döntő motívum mégis a társadalmi háttérben, illetve abban keresendő, hogy a fejletlen világban az emberek számára még ma is a sok gyerek jelenti az öregkor viszonylagos nyugalmanak biztosítékát.

Persze az előre jelzett növekedési ütemben már egy csekély változás is könnyen megváltoztathatja a világ népességnövekedése „megállásának” a címben jelzett dátumát, és ugyanígy természetesen a világ lakosságának számára vonatkozó előrejelzéseket is. Az ENSZ fentiekben ismertetett prognózisának e „közepes variánsa” mellett van egy „alacsony variánsa” (eszerint 2060-ban a Földnek 8 milliárd lakosa lesz), és egy „magas variánsa” is, amely szerint a népesség száma 14,2 milliárddal 2130-ban fog „tetőzni”. Már a következő évtizedekben eldől, hogy az emberiségnek a három közül melyik variánsal kell számolnia.

A „public school” mint brit hagyomány

Der Bund

A gazdasági válság és a születések számának ellenére az angol magániskolákban tanulók száma eddig soha nem látott mértékben emelkedett. (A public school magániskola; csak Skóciában nevezik az ingyenes, állami iskolát — logikusan — „nyilvános”, azaz „public schoolnak”. Angliában és Walesben napjainkban 2417 public school, tehát magániskola működik.) Egyre több szülő költ évente (átszámítva) 15 000 svájci frankot azért, hogy fiát vagy leányát magániskolában taníttassa, annak ellenére, hogy az Angol Munkáspárt mint az osztálytársadalom szimbólumait meg akarja szüntetni ezeket az iskolákat.

A Munkáspárt célja, tehát az angol iskola demokratizálása érdekében való fáradozása, eddig éppen az ellenkező hatást váltotta ki. Miközben a hetvenes évek második felében az akkori munkáspárti kormányzat az állami iskolák rendszerére való áttérést erőltette, a magániskolákban végzők száma egyre csak emelkedett. (1975-ben 435 000-en, 1980-ban már 528 000-en végeztek e magániskolákban; ez utóbbi szám már elérte az összes tanulólétszám 6 százalékát.) Ez a növekedés még figyelemre méltóbb akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy fenti időszak alatt a magániskolákban a tandíjak közel megháromszorozódtak!

Az Angol Munkáspárt valóban komolyan vette a dolgot, hiszen a Szakszervezeti Szövetséggel közösen célja eléréséért még „akcióprogramot” is kidolgozott. A későbbiekben — egyebek között — megakarta szüntetni a public schoolok adókedvezményeit, sőt egyházi jellegét is. A már amúgy is magas tandíjak után még 15 százalékos többletadót is ki akart vetni. Következő lépésként aztán meg akarta szüntetni a tandíjakat is, amely teljesen életképtelenné tette volna a magániskolákat.

A Munkáspárt különben maga is elismerte, hogy a magániskolák színvonala általában jobb, mint az állami iskoláké; a public schooloknak kitűnő sportlétesítményeik, jól felszerelt könyvtáraik és a természettudományos oktatáshoz szükséges modern laboratóriumuk vannak. Egy tanárra átlagosan 12,5, míg az állami iskolákban átlagosan 19,8 tanuló jut. A magániskolákban nemcsak az oktatás színvonala kitűnő, hanem a stílus is kiváló. Gyakran

már röviddel megszületése után bejelentik a gyereket abba a magániskolába, ahol annak idején az apa is tanult, hogy a csemete számára, persze sikeres felvételi vizsga esetén „biztosítsák” a helyet.

A VI. Henrik által 1440-ben alapított etoni kollégiumban még ma is a frakk az iskolai egyenruha, és a több mint 500 éves étkezőhelyiségben a diákoknak — mint az „uraknak” most is libériás személyzet szolgálja fel az ételeket. Gordons-taunban (Észak-Skócia) a pedig csak ebben az évszázadban alapított magániskolában az ifjancok együtt koptatják a padot a királynő legkisebb fiával, Edward herceggel. A sportot mint az életre való nevelés eszközét igen nagyra értékelik, és aszerint, hogy a fiúk ezettek vagy kriketteztek, egész életük folyamán „wet” (azaz nedves) vagy „dry” (azaz száraz) fickónak nevezik őket.

Még világosabbá válik az angol magániskolák jelentősége, ha az egyetemi felvételeket vizsgáljuk: az összes hallgatók egynegyedét, a klasszikusnak számító oxfordi és cambridge-i egyetemen pedig a felét (!) a magániskolákban végzett tanulók adják.

A volt magániskolai növendékek az átlagnál jóval nagyobb számban kerültek befolyásos pozíciókba; így minden tíz bíróból, követből és bankigazgatóból nyolc az úgynevezett „Old Boy”. Az angol elsőházi 635 képviselője közül 230, és ebből 204 kifejezetten konzervatív jellegű public schoolban végzett. Még a Munkáspárt egyes vezető politikusi is ilyen nevelésben részesültek. Így például Tony Benn is, aki életrajzából persze szívesen kihagyja azokat az éveket, amelyeket a Westminster-Schoolban töltött.

A Munkáspárt tehát a magániskolák ellen lép fel, mivel a pénz szülők gyermekeik számára „meg tudják vásárolni” a jó felkészültséget, és ezáltal a brit társadalom „osztály-karakterre szinte örökössé válik”. Hogy ez valós probléma (és nem csak valamiféle pártszólam), bizonyítja, hogy a magániskolák védelmezői is annak ismerik el. John Rae, a londoni Westminster School rektora szerint is: „A magániskola ugyan nem oka, de támasza az osztálytársadalomnak”. Rae elismerte azt is, hogy ezen iskolák növendékei a felső és középrétegekből kerülnek ki, és hogy munkásgyereket a tízszezáléknyi ösztöndíjas között alig-alig találni.

„Katonai főlény” — a jelen

HOBOE ВРЕМЯ

1980 júliusában a nyilvánosság elé került az amerikai légierő egy „titkos” jelentése, amelynek megszövegezői szerint az Egyesült Államok hadászati ütőképessége elmaradt a Szovjetunió mögött, s ez az egyenlőtlenség a következő években változatlan marad. Mindazonáltal Harold Brown, az akkori hadügyminiszter, nyíltan viszályt szította az efféle állításokat: „Egyesek azt mondják, a Szovjetunió máris katonai főlényre tett szert az Egyesült Államokkal szemben. Am ezek az emberek csak az amerikaiak gyengeségeiről és az oroszok erős oldalairól beszélnek... Az igazság viszont az, hogy senki mögött nem maradtunk el.”

Ronald Reagan azonban hivatalba lépése után pontosan úgy járt el, mint egykor John F. Kennedy. A fegyverkezési kiadások reálértékét Reagan is 15 százalékkal emelte, s hosszú listát tett közzé a tervezett fegyvervásárlásokról. A „B Csoport” különböző tagjai magas posztokra kerültek, Richard Pipes például a Nemzetbiztonsági Tanács fő „szovjetszakértője” lett.

Robert McNamara, annak idején Kennedy hadügyminisztere, később beismerte: az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején egyáltalán nem volt „rakétahézag” az Egyesült Államok rováására. Ugyanezt mondotta Richard Nixon volt elnök, s nemrégiben Alexander Haig, a jelenlegi külügyminiszter is. Végeredményben tehát maguk állapították meg, hogy Washingtonnak semmiféle oka nem volt az atomrakéta-verseny új fordulójának kezdeményezésére. S mit hozott mindez az Egyesült Államok számára? A Pentagon a hatvanas évek elején a hadászati bombázóflotta mellett 12 interkontinentális ballisztikus rakétával és 2 atom-tengeralattjáróval rendelkezett, az évtized végéig azonban a rakéták száma kerekken ezerte, a rakétahordozó tengeralattjáróké 41-re növekedett. Am a szédítő költségek, az óriási erőfeszítések ellenére sem sikerült Washingtonnak szert tennie a katonai főlényre. 1969 áprilisában Richard Nixon elnöknek meg kellett állapítania: a Szovjetunió és az Egyesült Államok között kialakult az atomütközés egyensúlya.

Reagan kormányzatában már akadt egy új McNamara, nevezetesen Alexander Haig, aki kijelentette, hogy a helyzetet nem a szovjet főlény, hanem az erőegyensúly jellemzi. Az Egyesült Államok mai „lemaradása” éppoly bizonyí-

atlan, mint egykor a „rakétahézag”. Ezt hangoztatta egyébként tavaly októberében Paul Warnke is, az Egyesült Államok Leszerelési és Fegyverzetkorlátozási Hivatalának volt vezetője. Warnke a New York-i Védelmi Kérdések Tájékoztatói Központjának vitájában szólalt fel. Ellenfele, Daniel Graham tábornok, aki a „B Csoport” munkájában is részt vett, a sajtó jelentései szerint képtelen volt megcáfolni Warnke érvelését.

Alan Wolfe amerikai szociológus és politológus behatóan elemezte a „szovjet fenyegetéssel” kapcsolatos hisztériát szító kampányokat, s arra a következtetésre jutott, hogy ezek egyáltalán nem a Szovjetunió politikájából és tetteiből erednek, hanem sokkal inkább amerikai, belpolitikai megfontolásokból. „A szovjet politika negatív értékelése fontos eszköz, amelynek segítségével bizonyos politikai koalíciók igyekeznek támogatást szerezni az Egyesült Államok külpolitikai irányvonalának megváltoztatásához” — szögezte le Wolfe. Személyes indítékok is játszanak némi szerepet, Egyesek az elnökségre áhítoznak, vagy magas állásokat szeretnének betölteni, mások a „saját” fegyvernemük számára akarnak minél zsírosabb koncot megkaparintani. Ismét mások a nagyvonalú fegyvervásárlási szerződéseket tartják szem előtt.

Teller Ede, „a hidrogénbomba atyja”, egy ízben még attól a valóságtól elrugaszkodott állítástól sem rettent vissza, hogy a szovjet harckocsik már előrenyomultak a Perzsa-öböl partjáiig...

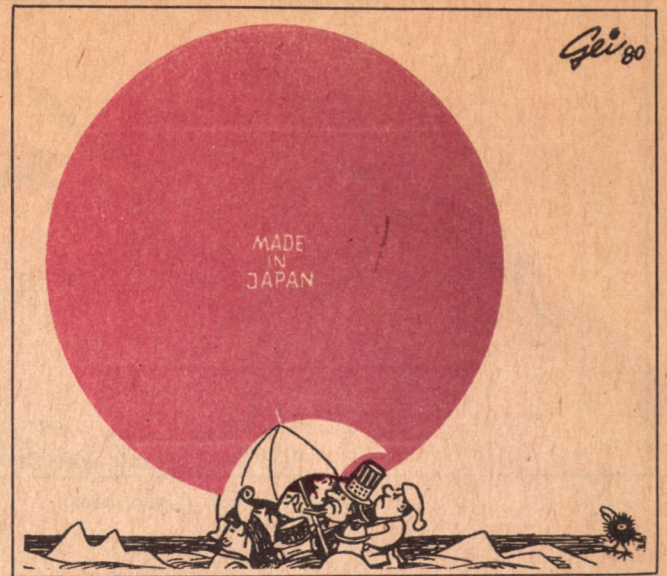
A választások előtt James Carter a Tennessee állambeli Nashville városában kijelentette: a választási kampányok során minden elnökjelölt a Szovjetunió katonai főlényéről szónokol, ám ez utólag mindig hazugságnak bizonyul.

Reagan azonban hivatalba lépését követően sem változtatott magatartásán. Az amerikai elnök most is, akárcsak a kampány idején, az Egyesült Államok „lemaradásáról” beszél. Arról viszont már inkább hallgat, hogy az Egyesült Államok célja a főlény megszerzése. Manapság az elnök és tanácsadói szívesebben emlegetik a „biztonsági távolságot”, illetve azt, hogy a Pentagon ütőerejének „kielégítőnek” kell lennie. Csakhogy, mint köztudomású, már ma is a szükségesnél sokkal nagyobb mennyiségű fegyver halmozódott fel az arsenálokban.

A földkerekségen található atomfegyverek összesített robbanóereje jelenleg a szakértők becslései szerint 50 000 megatonna

trinitrotoluolnak felel meg. Ez tízezerszer több, mint a második világháborúban felhasznált összes robbanóanyag — s a második világháború, mint emlékeztetés, 55 millió emberéletet követelt. Egy megatonna — ez egymillió tonna trinitrotoluol (TNT). Ekkora mennyiségű hagyományos robbanóanyag szállításához 200 mérföld (kb. 350 km) hosszúságú vonatra lenne szükség. Ha 50 000 megatonna TNT-t töltenének vagonokba, a halálvonat... körülbelül négyszázszor olyan hosszú lenne, mint az egyenlítő, s negyvenszer hosszabb, mint a Föld távolsága a Holdtól. Vajon Washingtonnak még ez sem elég?

AZ ELVISELHETETLEN KELO NAP

Kép szöveg nélkül

(Basler Zeitung)

Kína nehézségei és Tajvan

THE FINANCIAL TIMES

Senkit sem tölt el nagyobb elragadtatással az a körülmény, hogy Peking jelenleg súlyos gazdasági nehézségekkel küszködik, és súlyosan beárnyékolta a Kínai Népköztársaságról mint kereskedelmi országról alkotott képet az, hogy hirtelen, teljesen váratlanul felmondta több millió dolláros nemzetközi szerződését, mint Tajvan urait.

Az elmúlt három év alatt a kommunistaellenes Kuomintang kormányzatot súlyos lélektani csapás érte azzal, hogy legfőbb szövetségese, az Egyesült Államok, megszakította Tajvannal a diplomáciai kapcsolatokat, ami olyan kellemetlen következményekkel járt, hogy kizárták a Kínai Köztársaságot a Nemzetközi Valuta Alapból és a Világbankból. Fájdalmas figyelemmel kísérték Tajvanon azt is, hogy a többi ipari országot is elkerülték azoknak a külföldi vállalatoknak tett pekingi ígéretek, amelyek segítenek a szárazföldi Kína erőforrásainak fejlesztésében.

A tajvani hivatalos személyiségek sohasem tartották nagyra a pekingi rendszert, s álmódúsnak ítélték a magasröptű terveket. Most, hogy külföldön általános családottság tapasztalható Pekinggel kapcsolatban, nem tudnak ellenállni, és kimondják: „Ezt előre megjósoltuk.”

Más okaik is vannak az elégedettségnek. Nem számítanak ugyan arra, hogy Ronald Reagan elnök kormányzata betartja a választási kampányban Tajvannal kapcsolatosan tett elsietett ígéreteit, de biznak benne, hogy Washington hajlandó lesz eladni az

országnak F-16-os, vagy F-5G védelmi célokat szolgáló vadászgépeket — bármennyire is bosszantja ez Pekinget —, és hogy újra megnyithatják majd irodáikat Bostonban és Atlantában, amit megtagadott tőlük Carter volt elnök.

Tajvan agresszívabb külpolitikát folytat, amióta Washington normalizálta kapcsolatát Pekinggel, és megmutatkozott, mennyire sebezhető Tajvan az Egyesült Államoktól való függősége miatt. Ennek az új külpolitikának az első gyümölcsei máris megmutatkoznak.

A Tajvannal folytatott külpolitikai tárgyalások eredményeként a hollandok hajlandók voltak magukra vonni Peking haragját azzal, hogy tengeralattjárókat adtak el a Kínai Köztársaságnak, s ezzel a szigetország leglátványosabb sikerét könyvelhette el európai kapcsolatai fejlesztésé terén.

Az NSZK kereskedelmi irodát nyit Tajpejben. Tajvan státusát megerősítette az Európai Közösség kormányával folytatott tárgyalások a Kínai Köztársaság azon ajánlatáról, hogy hajlandó további preferenciális vámokat biztosítani az európai termékeknek.

Tajvan a szárazföldi Kína gazdasági eredményeit túlszárnyaló sikereivel csábítja a külföldi partnereket. A tengeralattjárók eladását követően a hollandok további rendeléseket kaptak. Utaltak arra is, hogy más európai országok vállalatai is favorizált ajánlattevőként kerülnek szóba atomerőművek felszerelésénél és egyéb infrastrukturális rendelkezésnél.

A 17 millió lakosú sziget földrajzilag beárnyékolja a több mint 1 milliárd lakosú szárazföldi Kí-

na; amely legkisebb — noha leggazdagabb — tartományának nyilvánítja Tajvant. A tajpei kormányzatot mindössze 22 ország ismeri el.

Tajvani hivatalos személyiségek néha akaratlanul is elszólják magukat, és mélyen gyökerező bizonytalanságérzetekről és a jövőt illető aggodalmairól beszélnek. A végtelenségig képes lesz-e az ország fenntartani önálló létét? Hol fognak felnőni és dolgozni a mai tajvani gyermekek? Ezek különösen kemény kérdések a „szárazföldiek” számára — ők alkotják a lakosság 20 százalékát, amely 1949 után menekült Tajvanra.

Peking egyre ügyesebben játszik ezekkel a bizonytalanságérzetekkel. Sohasem mondott le arról a jogáról, hogy akár erőszakkal is elfoglalja Tajvant. Nem takarékoskodik a csábítással sem: kereskedelmet ajánl, utazásokat, a kulturális kapcsolatok megerősítését, családi találkozásokat és jól fizetett állásokat. Egy köztisztviselő elmondta a közelmúltban Tajvanon, hogy levelet kapott a Kínai Népköztársaságban élő fivérértől, aki beszámolt neki a kulturális forradalom megpróbáltatásairól, hozzátéve azonban, hogy időközben erősen megjavultak az életkörülmények, és reméli, hogy a nem is túl távoli jövőben találkozhatnak. Harmincévi elszakíttóság után csábító érzés ebben a szív hangját hallani, nem pedig valamiféle propagandát. A Kuomintang kormány mindenestire tart attól, hogy a szárazföldi Kína asszimilálni próbálja Tajvant.